

Kainuun liitto

ESITYS

Maakuntavaltuustolle 2.12.2013

Kainuun maakuntastrategia 2035 - Kainuu-ohjelma

Sisällysluettelo

Johdanto, strategian lähtökohdat ja prosessin kuvaus	3
1. Kainuu aluekuvaus ja -analyysi	4
1.1. Kainuun maakuntaprofiili	4
1.2. Aikaisempien ohjelmien vaikuttavuuden arviointi	9
1.3. Kainuun tulevaisuusvaihtoehdot	10
2. Kainuun kehittämistyön arvot, läpikäyvät näkökulmat sekä visio 2035	13
2.1. Kehittämistyötä ohjaavat arvot ja periaatteet	13
2.2. Kehittämistyön läpikäyvät näkökulmat:	13
2.3. Kainuun visio 2035.....	17
3. Kainuun kehittämisen päätavoite 2035	17
4. Kainuun kehittämisen tavoitteet teemoittain	21
4.1. Elävä ja uudistuva Kainuu	21
4.2. Toimivien palvelujen ja yhteyksien Kainuu	25
4.3. Hyvinvoiva Kainuu	31
4.4. Yhdessä olemme enemmän	34
4.5. Kainuu-kuva	38
5. Vaikutusten arviointi, osallisuus ja seuranta	38

Johdanto, strategian lähtökohdat ja prosessin kuvaus

Maakuntastrategian tarkoitus ja tehtävä

Maakuntastrategiatyön tehtävänä on määritellä maakunnan yhteinen kehittämisenäkemyks, kehityksen suunta ja tavoitteet sekä vahvistaa niitä. Maakuntastrategia osoittaa maakunnan kehittämistarpeet ja kertoo miten niihin vastataan.

Maakunnan omat ja ulkoa saatavat voimavarat suunnataan yhteisen näkemyksen, tahdonilmauksen ja kehittämissuunnan mukaisesti. Maakuntastrategialla myös rakennetaan maakunnasta kuvaa, jolla viestitään alueesta ja markkinoidaan aluetta ulospäin.

Mikä on Kainuun maakuntastrategia eli ”Kainuu-ohjelma”

Kainuu ohjelma koostuu maakuntasuunnitelmasta 2035 ja maakuntaohjelmasta 2014-2017. Suunnitelmaosioilla suunnataan ja ohjelmaosioilla ohjataan kehittämistoimia, joiden keskeiset työkalut ovat maakuntakaava ja maakuntaohjelman toteuttamissuunnitelma. Maakuntakaava ohjaa ja osoittaa maakunnan kehittämisen kannalta tarpeellisia alueita. Toteuttamissuunnitelma (TOTSU) kohdentaa varojen käyttöä yhdessä päätettyihin kehittämiskohteisiin vuosittain.

Prosessin kuvaus

Kainuu-ohjelmaa on valmisteltu vuoden 2013 alusta saakka, sen taustalle tehtäviä arviointeja jo vuoden 2012 puolelta. Kainuun tulevaisuustyöskentelyä on tehty laajassa yhteistyössä maakunnan eri toimijoiden kanssa eri kokoonpanoissa alkaen tulevaisuuden eri vaihtoehtojen hahmottelusta (kuva 1). Prosessin kokonaisuuden kattavan maakuntastrategiatyön työohjelman on maakuntahallitus hyväksynyt 21.1.2013 ja päivittänyt kokouksessaan 16.8.2013

Kuva 1. Kainuun maakuntastrategian laadinnan vaiheet 2013-2014

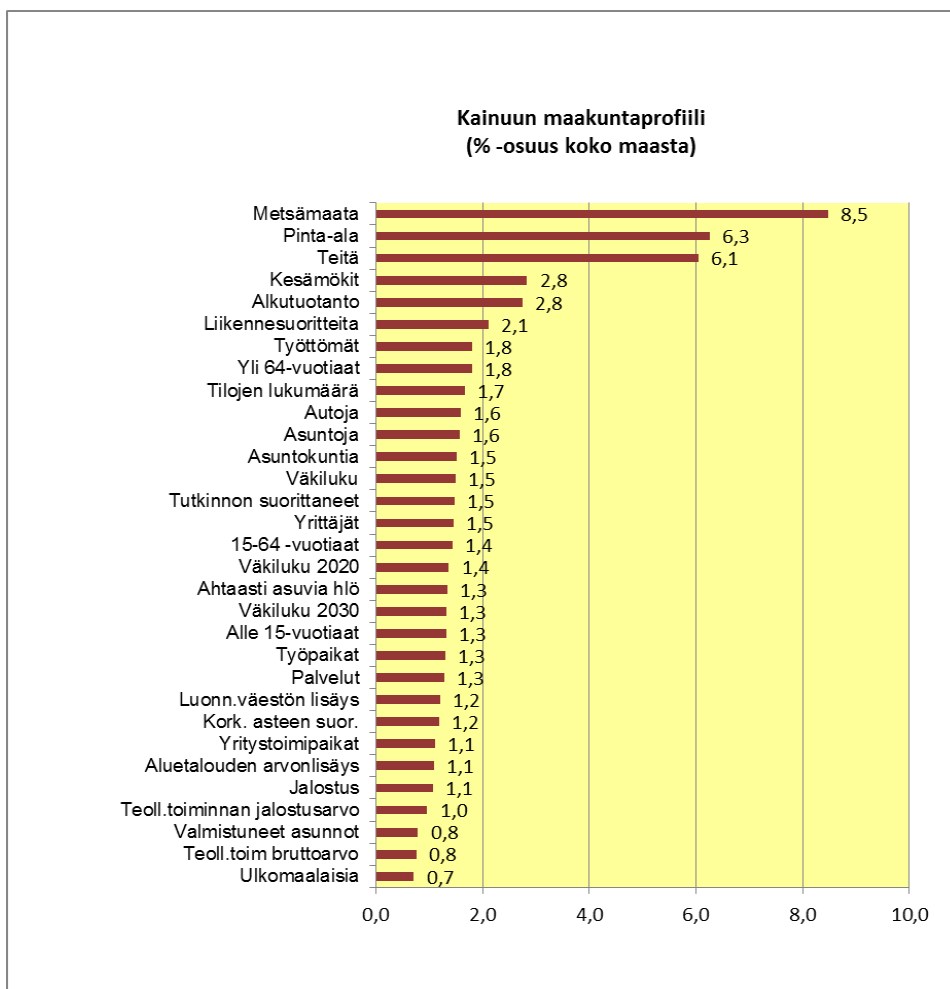
1. Kainuu aluekuvaus ja -analyysi

1.1. Kainuun maakuntaprofiili

Maakuntastrategia on aluelähtöinen Kainuun kehittämisohjelma. Aluekuvauksessa ja –analyysissä esitellään tärkeimmät kehittämislähtökohdat (vahvuudet, heikkoudet, uhkat tai mahdollisuudet) ja kehittämistarpeet. Analyysin tarkoitus osoittaa myös alueen sisäiset erot ja omaleimaisuus. Strategiatyön pohjana on käytettävissä oleva tilasto- ja muu aineisto esitellään laajemmin maakuntastrategian taustamuistiossa ja lähteiksi merkityissä raporteissa.

Kainuu valtakunnallisessa vertailussa

Kainuun erityispiirteisiin muuhun maahan verrattuna kuuluvat muun muassa metsämaan laajuus, väljä asutus sekä luonnonvarapohjainen tuotantorakenne. Teollisen toiminnan brutto- ja jalostusarvossa, asuntotuotannossa ja ulkomaalaisten määrässä Kainuu jää koko maan osuudessa yhteen prosenttiin tai sen alle (kuva 2).

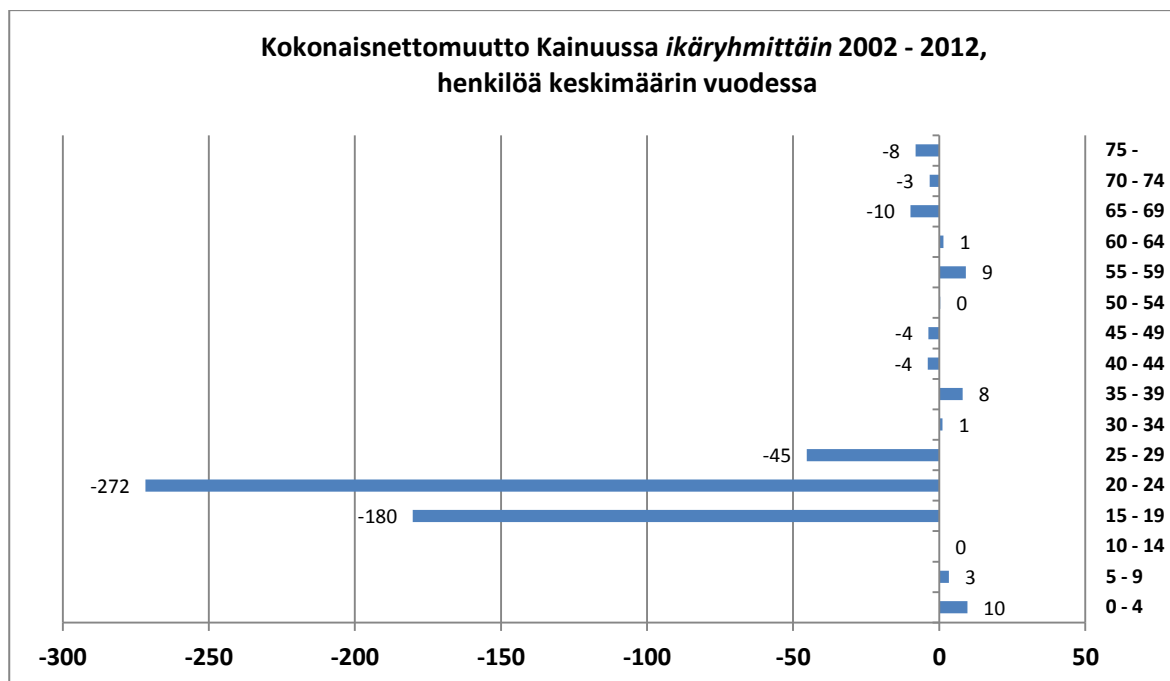

Kuva 2. Kainuun maakuntaprofiili: eri piirteiden prosenttiosuus koko maan määristä. Tiedot vuosilta 2010 – 2013 (Tilastokeskus).

Kainuun väestön ja työvoiman kehitys

Kainuun väestönkehitykseen liittyvät kriittiset osatekijät maakunnan kehittämisen näkökulmasta ovat:

- väestön väheneminen ja väestön ikärakenteen muutos (työikäinen väestö vähenee)
- syntyneiden määrä ja sen kehityssuunta
- väestöllisen ja taloudellisen huoltosuhteen kehitys (heikentyvä suunta)
- työvoimaan tulevan ja poistuvan ikäluokan ero ja siitä johtuva työvoimatarpeen kasvu
- työvoiman kysynnästä ja tarjonnasta sekä osaamisrakenteesta ym. johtuva kohtaantongelma (työmarkkinoiden ja elinkeinoelämän rakennemuutokset)
- edellä oleviin haasteisiin keskeisenä ratkaisuna työvoiman, erityisesti nuoren työikäisen väestön saaminen alueelle paluumuuttajina, uusmuuttajina ja/tai maahanmuuttajina.

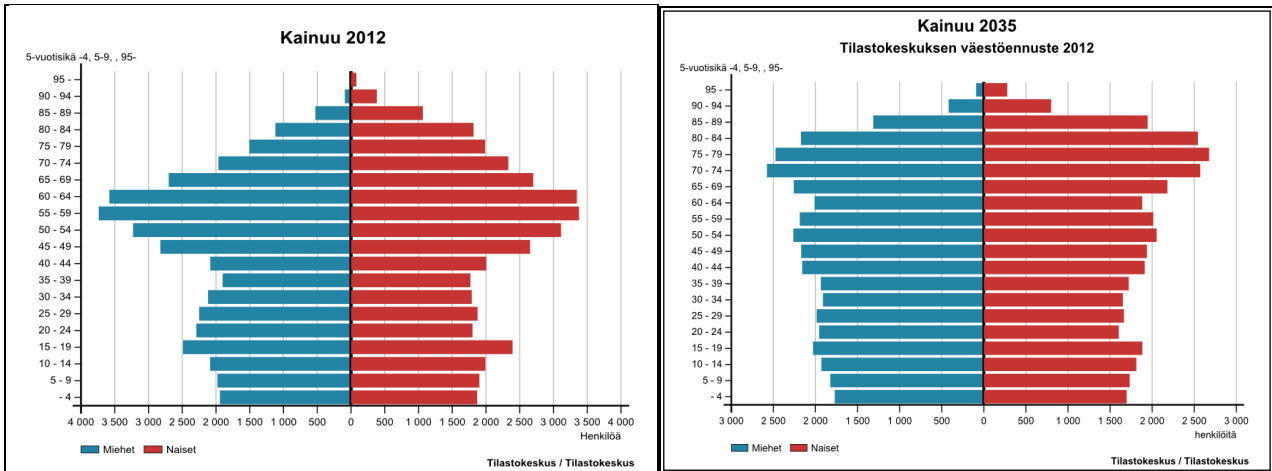
Kuva 3. Kainuun tulo- ja lähtömuuttajat ikäluokittain vuosina 2002 - 2012 (Tilastokeskus).

Ikäluokassa 15-24 –vuotiaat Kainuusta poismuuton pääsyy on opiskelemaan lähteminen. Kohdekunnista suosituimpia ovat yliopistokaupungit. Kainuuseen muuton lähtöalueita ovat pitkälti samat kaupungit (Tilastokeskus).

Kainuussa asui vuonna 2011 yhteensä 1784 ulkomaalaistaustaista henkilöä. Kainuun ulkomaalaisväestöstä 59 % oli peräisin Euroopasta ja loput muista maanosista. Ulkomaalaisväestön osuus Kainuun väkiluvusta oli vuonna 2010 yhteensä 1,7 %, kun vastaava luku koko maassa oli 3,1 %.

Ikäluokkien kehitys Kainuussa

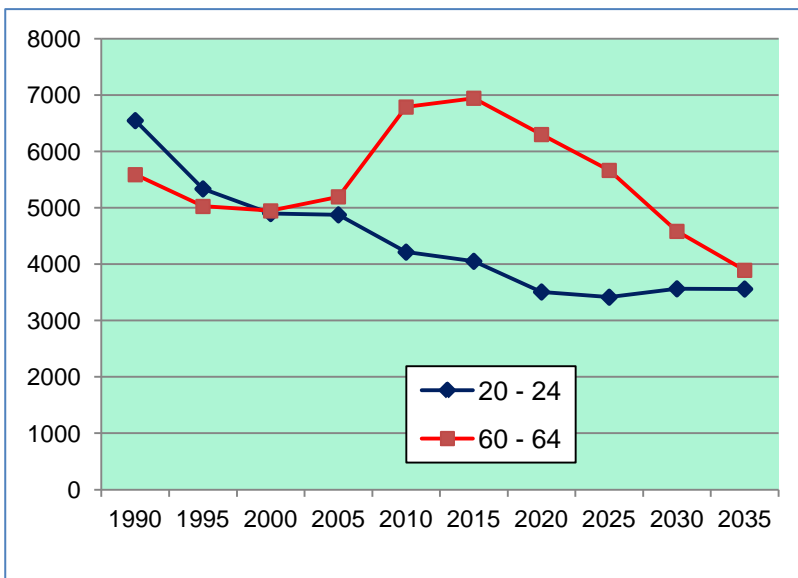
Kainuun ikärakenne on vanhentunut: yli 65-vuotiaiden osuus on kaksinkertaistunut Kainuussa vuodesta 1980 vuoteen 2012. Vielä vuonna 1980 Kainuun ikärakenne oli maan keskimääräistä ikärakennetta ”parempi”, sillä lasten osuus oli suurempi ja vanhusten osuus pienempi, kuin koko maassa keskimäärin. Työikäisten osuuskin oli keskiarvoa suurempi. Vuoteen 2000 mennessä tilanne oli kääntynyt jo päinvastaiseksi eli Kainuussa lasten osuus väestöstä oli supistunut valtakunnan keskiarvoa pienemmäksi ja vanhusten osuus suuremmaksi. Sama kehitys on jatkunut vuoteen 2012.

Kuva 4. Ikäluokat 5-vuotisryhmittäin Kainuussa 2012 ja ennuste 2035 (Tilastokeskus)

Työmarkkinoille tulevien ja sieltä poistuvien suhde

Tilastokeskuksen ennusteen mukaan eläköityvien määrä Kainuussa suurimmillaan on vuonna 2015 eli 1389 hlöä. Samaan aikaan työmarkkinoille tulevien määrä on 810 henkilöä. Erotus on reilusti yli 550 hlöä. Tilanne jatkuu samankaltaisena 2025 saakka kunnes laskee alle sadan henkilön vuoteen 2035 mennessä. (Lähde: Kainuun väestöennuste 2012, Kainuun liitto)

Kuva 5. Työmarkkinoille tuleva/poistuva ikäluokka

Kainuun aluetalouden kehityksen liittyvät kriittiset osatekijät ovat:

- Työpaikkojen määrä (määrittää mahdollisen väestömäärän)
- Kainuun **arvonlisäys tai** tulotaso, esim bkt/asukas verrattuna maan keskiarvoon.
- Yritysten lukumäärän kehittyminen suhteessa maan keskiarvoiseen kehitykseen

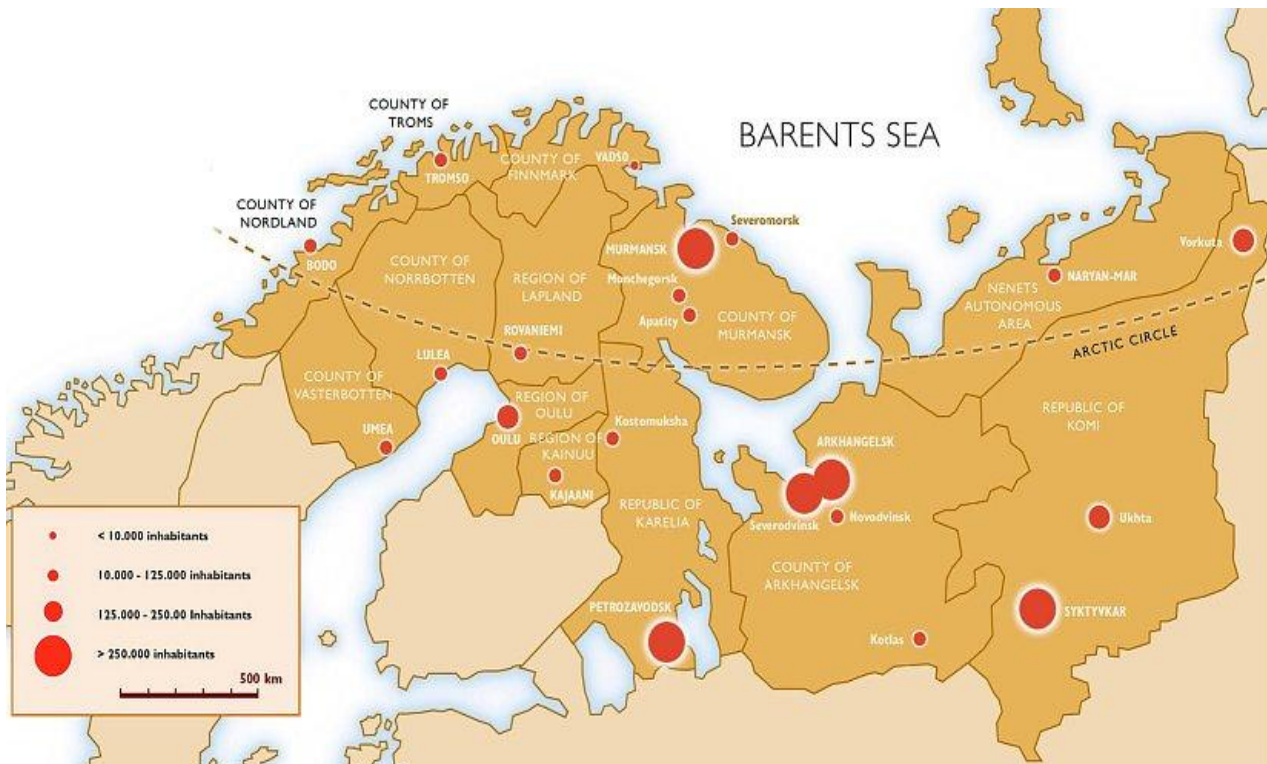
Kainuun väestön hyvinvointiin liittyvät kriittiset osatekijät ovat:

- Syrjäytymisen ja sosiaalisten ongelmien määrä (nykyisin kärjistyy erityisesti muuttotappioalueilla)

- Kainuulaisen elämäntavan (luonnonläheisyys) ja elämän laadun vetovoima

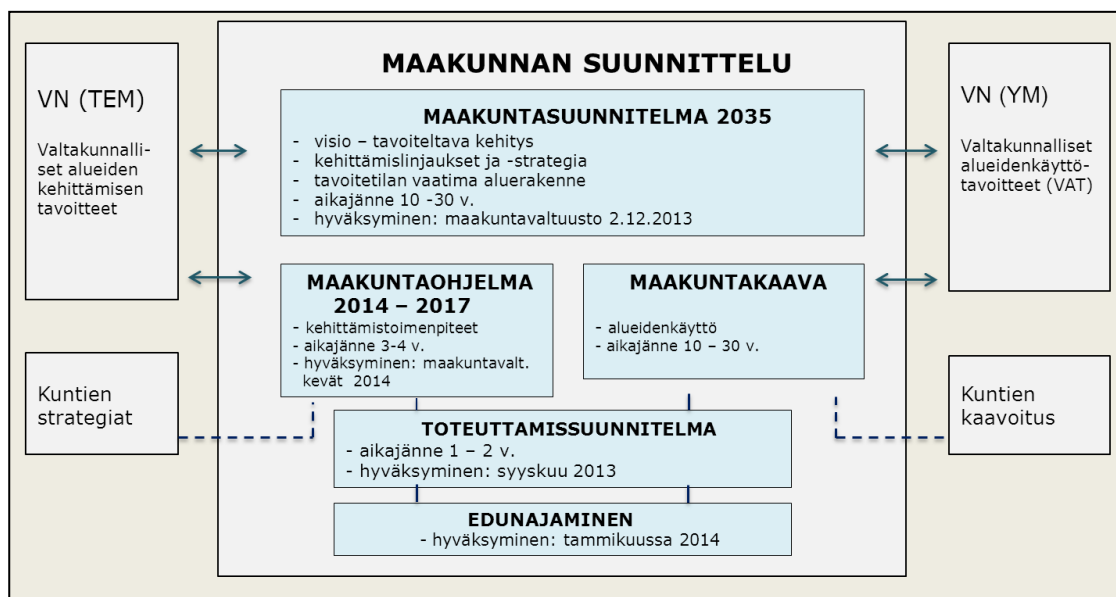
(kartta lisätään myöhemmin)

Kuva 6. Kainuun sijainti (saavutettavuus) Euroopassa

Kuva 7. Kainuun aseointuminen muihin pohjoisiin alueisiin nähden (merk. lähde)

Maakuntastrategian suhde muihin ohjelmiin ja strategioihin

Kuva 8. Maakuntasuunnitelman ja -ohjelman suhde muihin ohjelmiin (Huom. kuvaa päivitetään)

Maakunnan suunnittelu ja kehittäminen perustuu alueen asukkaiden ja kuntien pohjalta lähtevään, alhaalta ylös päin toimintamalliin. Myös muiden maakuntastrategiaan perustuvat osaohjelmat tulee olla maakuntahallinnon poliittisesti hyväksymiä. Aluekehityslaki määrittelee maakuntasuunnitelman ja -ohjelman juridisen aseman suhteessa EU:n rakennerahasto- ja muihin ohjelmiin. Oleellista maakuntasuunnitelmassa ja -ohjelmassa on, että ne edustavat maakunnan poliittista tahtotilaa eli ne ovat maakuntavaltuuston hyväksymiä. Aluekehityslaki velvoittaa viranomaisia ottaa maakuntaohjelma huomioon omissa aluekehittämisestä koskevissa suunnitelmissa.

1.2. Aikaisempien ohjelmien vaikuttavuuden arviointi

Maakuntaohjelman ulkoisen arvioinnin johtopäätökset

Pohjois-Suomen maakuntaohjelmien ulkoisen jälkiarvioinnin mukaan tulee Kainuun maakuntaohjelmatyössä jatkossa uskaltaa kohdentaa kehittämistoimia tarkemmin, jostain pitää myös uskaltaa uudistuessa luopua. Ohjelman sisäistä yhtenäisyyttä tulee vahvistaa siten että eri toimialojen ja kehittämisteemojen ja tulee olla selkeästi linjassa ylätavoitteiden kanssa. Maakuntaohjelman ja maakuntakaavan välistä yhteyttä sekä hanketoiminnan ja hankkeissa tehtävän kehittämistyön jatkumoa tulee vahvistaa ja edunvalvonnan toimia tulee ryhdistää. Lisäksi maakuntaa koskevaa viestintää tulee tehostaa ja luoda siihen lisää vaikuttavuutta, ohjelmatyössä ja itse kehittämisessä tapahtuvia onnistumisia tulee nostaa entistä enemmän rohkeasti ja näkyvästi esille.

Maakuntaohjelman sisäisen arvioinnin johtopäätökset

Keskeistä strategiatyössä maakuntaohjelman toimien kohdentamisessa on toimintalinjojen sekä elinkeinopoliittisten kärkialojen määrittely.

Elinkeinojen kehittämisen painopisteissä on jo tapahtunut toimintaympäristön kehityksen aiheuttamia muutoksia. Myös kokonaisuuden teema- ja klusteripohjaisen kehittämisen suhde alueellisiin (kunta) vahvuuksiin pohjautuvaan kehittämiseen on noussut esiin. **Kaivannaistoiminnan, bioenergian,**

puurakentamisen ja laajemmin biotalouden kehitysnäkymien korostuminen tulee nousemaan maakuntaohjelmavalmistelussa keskusteluun.

Innovaatiojärjestelmän kehittämisessä painottuu entisestään sen yhteys alueen yritystoimintaan sen kehittämiseen samalla kun itse t&k&i-toiminnan kansainväliset yhteydet ja myös kv. rahoitus korostuvat. **Älykkään erikoistumisen strategian** laatiminen on tässä avainasemassa. Koulutuksen tarjonta ja saavutettavuus tulevat säilymään keskeisinä tulevaisuuden kysymyksinä Kainuun kannalta.

Työvoiman kysynnän ja tarjonnan ”epätasapaino” (eläköitymisen nopeus, rakennetyöttömyys, liikkuvuus) on erityisen tärkeä strateginen kysymys tulevan maakuntaohjelman kaudella. Mahdollisuutena on työvoiman nuorentuminen ja siitä seuraava muuttoliikkeen tasapainottuminen ja ikärakenteen parantuminen. Työmarkkinatilanne on kuitenkin hyvin kaksijakoinen Kainuussa keskusalueen ja kehysalueen välillä. Työvoimaa vetävät tekijät on otettava korostetusti elinkeinopoliittiseen keinovalikoimaan.

Maaseudun ja laajemmin **paikallisen kehittämisen rooli** ja strategisesti tarkoituksenmukainen kytkeytyminen maakuntastrategiassa on entistä tärkeämpää. Painetta tähän suuntaan luo erityisesti EU-rakennerahasto ja -maaseuturahasto-ohjelmien yhteiset painopisteet mm. vähähiilisen talouden edistämiseksi.

Kainuulaisten **hyvinvointia** on tarpeen tarkastella maakuntasuunnitelmassa maakunnan ja kuntien yhteisenä tehtävänä. Kehittämistyön päämäärä on ihmisten kokeman hyvinvoinnin lisääntyminen. Siihen tarvitaan työllisyyden ja toimeentulon parantumista, terveyden ja toimintakyvyn kohentumista sekä osallisuuden ja aktiivisuuden nousua yksilöiden ja kansalaistoiminnassa. Maakuntaohjelman painotuksiin liittyvät erityisesti keskustelu ikääntymispoliittisesta strategiasta, terveyserojen supistamisesta, lasten ja nuorten kehitystä tukevien toimien lisäämisestä sekä sote- ja muiden hyvinvointipalvelujen saavutettavuudesta. Terveyden edistäminen (ennaltaehkäisevät toimet) on strateginen kysymys maakunnan väestön toimintakyvyn ja palvelujen rahoituksen näkökulmista ja siten samalla laaja yhteistyökysymys.

Kainuun ulkoinen ja sisäinen **saavutettavuus** ovat olleet aina haasteellisia, näkymissä on sekä uhkia että mahdollisuuksia. Selkeää tavoitehakuisuutta ja pitkäjänteisyyttä tarvitaan **logistiikkaan** ja yhteyksiin liittyvissä asioissa. Saavutettavuudella on myös mielikuvaulottuvuus, joka on syytä noteerata. Luonnonympäristö on Kainuun **vetovoimatekijöistä** ylivoimaisesti merkittävin: tämän vahvuuden ylläpitäminen ja viestinnällinen terävöittäminen (Kainuun on erotuttava muista alueista) ovat nousemassa tällöin esiin.

Vuorovaikutteisuus ja sen vahvistaminen toimintatapana maakunnan edunajamisessa ja aluekehittämisessä ovat nousseet sekä sisäisessä arvioinnissamme että laajemmin muidenkin maakuntien aluekehitystarkastelussa keskeisiksi. **Ennakoivaa otetta** vahvistetaan. Hankehallinnoinnissa on tarve toimintamallille, jossa keskeisenä kriteerinä on hankkeiden osuvuus maakuntastrategiaan ja strategian tavoitteiden suuntainen vaikuttavuus.

1.3. Kainuun tulevaisuusvaihtoehdot

Suomen, EU:n ja globaalit kehitystrendit

Kainuun aluetalous kytkeytyy globaaliin, EU:n ja Suomen kansantalouden kokonaiskehitykseen. Kainuun kehityshaasteet ja -välineet kytkeytyvät erityisesti EU:n ja Suomen keskeisiin haasteisiin. Seuraavassa on nostettu esiin eräitä keskeisimpiä muutostekijöitä, jotka vaikuttavat Kainuun pitkän aikavälin taloudellisiin kehitysnäkymiin.

Euroopan unioni on määritellyt globaalin talouden ja politiikan kehitysnäkymiä vasten seuraavat erityiset EU-tason haasteet: globaali talouskehitys ja Euroopan kilpailukyky, väestön ikääntyminen, työttömyys ja työhön osallistuvuus sekä ilmastonmuutos.

Kainuu on osaltaan näiden kehitystrendien vaikutuspiirissä, mutta oleellista on myös, että EU:n 2020 -strategia, joka on unionin poliittinen vastaus näihin haasteisiin, tuo Kainuuseenkin näihin liittyvät tavoitteet ja rahoitusinstrumentit rakennerahasto-, maaseutu- ja muiden rahoitusvälineiden kautta. Erityisesti ns. **vihreän talouden** kehitys saa aikaisempaa voimakkaammin tukea. Mm. uusiutuvan energian käytön ja energiatehokkuuden merkitys vahvistuu aluekehitystyössä.

Pitkän tähtäimen näkymissä pohjoinen ja itäinen Suomi näkyy **vahvan kehityspotentiaal**in **omaavana alueena** - EU:n ja Suomen talouden kehittyvänä toimijana ja kehityksen veturina. Näitä näkymiä ovat tarkastelleet mm. NordRegion NSPA-raportit ja TEM:n Itä- ja Pohjois-Suomi-työryhmän raportti. Erityisesti alueen mittavat luonnonvarat, malmi-, metsä- ja muut uusiutuvat luonnonvarat näyttävät vihreän talouden kehityksen näkökulmasta erityisinä vahvuuksina.

Valmisteilla olevan hallituksen tulevaisuusselonteon teemana on Suomen **kestävän kasvun malli** muuttuvassa maailmassa. Tulevaisuusselonteko tarkastelee kehitystä seuraavien 10–20 vuoden aikana talouden, hyvinvoinnin ja ympäristön näkökulmista, globaaleissa yhteyksissään. Selonteossa tunnistetaan mahdollisia kehityssuuntia sekä asetetaan hallituksen tavoitteet ja strategiset linjaukset. Varsinaista selontekoa edeltävä ennakkointiprosessi on valmistunut: verkkomuotoinen raportti on julkaistu 14.2.2013. Ennakointiteemoista Kainuun näkökulmaa koskee erityisesti ”Pohjoisen uusi maantiede” –teema. Sen alakohtia ovat: pohjoisen osaaminen, pohjoisen asumisen ja elämisen mallimaa, Jäämeren reitti ja Euroopan arktinen rata sekä luontoa hyödynnetään kestävästi. Kainuun aluerakenteen kehitystekijöihin vaikuttavista kansallisista, eurooppalaisista ja globaaleista tekijöistä merkittävimpiä ovat (ALLI-kartasto, osa 1): globaalitalouskehitys, ilmastonmuutos ja energian saatavuus sekä tekninen kehitys.

Katso linkit: Suomi 2030; www.tulevaisuus2030.fi sekä Ympäristöministeriö; maankäyttö ja rakentaminen > ohjelmant ja strategiat > aluerakenteen ja liikennejärjestelmän kehityskuva > [ALLI – aineistot](#).

Kainuun mahdolliset tulevaisuudet (skenaariot) ja niiden vaikutusten arviointi

Keväällä 2013 läpiviedyssä skenaarioprosessissa tulevaisuustyöpajan osallistajat hahmottelivat neljä erilaista tulevaisuuden kuvaa Kainuulle:

- Yhteiskuntavetoinen skenaario A: Ai, mikä Kainuu? –nykyimenon jatke.
- Markkinavetoinen skenaario B: Venäjä ja Kiina kasvun ajureina.
- Teknologiavetoinen skenaario C: Kainuu rules¹ – ympäristöteknologialla eteenpäin.
- Yhteiskuntavetoinen skenaario D: Matkailu ja asuminen keskiössä Kainuussa.

Pääpaino työssä oli toimintaympäristön muutosvoimien tunnistamisessa, niiden pohjalta vaihtoehtoisten skenaarioiden rakentamisessa sekä skenaarioiden sisältämien mahdollisuuksien arvioinnissa Kainuun kannalta. Olennaista jatkoon kannalta on käydä keskustelu visiosta, yhteisestä halutusta tulevaisuudesta ja kehityspolusta sen saavuttamiseksi. Visio on tulevaisuuden arvoankkuroitunut tahtotila, ja vasta se tuo arvot konkreettiseksi osaksi skenaariotyöskentelyä. Skenaarioprosessissa toteutettu työ tarjosi keskustelun pohjaksi erilaisista lähtökohdista liikkeelle lähteviä tulevaisuuden vaihtoehtoja, joiden avulla voidaan vertailla myös sitä, millaisiin muutoksiin tässä ja nyt on ryhdyttävä, jotta eri skenaarioiden tarjoamia mahdollisuuksia voidaan tulevaisuudessa hyödyntää.

Maakunnan eri toimijoille suunnatun verkkokyselyn perusteella haluttavin vaihtoehto oli skenaario, jonka mukaan Kainuu tunnetaan maailmalla ensin omiin tarpeisiin kehitetyistä ja myöhemmin vientiin tuotteistetuista ympäristöalan kestävästä ratkaisusta. Kainuussa on ilmastomuutoksen tuomiin muutoksiin sopeuduttu ennakoiden ja ratkaisuja on tarjolla erilaisiin tarpeisiin. Ympäristöteknologisten ratkaisujen tuottamisen ohella alueella sovelletaan ja pilotoidaan ympäristömyönteisiä ratkaisuja myös muussa tuotannossa. Alueen asukkaat ovat omaksuneet ekologisen elämäntavan ja kestävästi ajattelumallin niin kodissa kuin kaikessa muussakin alueen toiminnassa. Innovatiiviset toimijat ohjaavat kehitystä ja kasvuhakuisia yrityksiä syntyy lisää. Teknologia on avainasemassa.

Kuitenkin, todennäköisimmäksi kehityskuluksi alueelle arvioitiin skenaario A, jonka mukaan nykyinen meno jatkuu ja jonka mukaan Kainuu käy yhä tuntemattomaksi tuleville polville. Samalla ko. kehityskulkua pidettiin kartettavimpana vaihtoehtona. Skenaarioissa B ja C työryhmä näki potentiaalisia mahdollisuuksia niin talouskasvun, kulttuurin kuin myös hyvinvoinnin osalta. Myös nuorille erikseen suunnatun ja toteutetun kyselyn vastaukset olivat aivan samansuuntaiset eli vältettävissä suunta on nykyimenon jatkuminen ja haluttavin teknologiavetoinen tulevaisuuden kehityssuunta.

Skenaarioprosessin, siihen lisätyn nuorten kyselyn ja käydyn muun keskustelun tuloksena voidaan esittää asioita ja kehittämisen kohteita, joihin Kainuussa on joka tapauksessa kiinnitettävä erityistä huomiota ja toimittava asioiden suhteen aktiivisesti olipa haluttu tulevaisuuden visio mikä tahansa. Joka tapauksessa tulevaisuuden kannalta huomioitavaa/tehtävää:

- tietoteknisen infra kuntoon saattaminen, tehokkaat tietoliikenneyhteydet ”joka savuun”,
- Kainuun brändin rakentaminen,
- Venäjän kehityksen aktiivinen seuranta ja ymmärryksen kasvattaminen,
- alueen osaamisen ja infrastruktuurin suuntaaminen kasvuyritysten tukemiseen sekä
- rohkeuden ja riskinoton lisääminen maakunnan kehittämistoimissa.

Kainuun maakunnan nimeämien suunnitelmien ja ohjelmien vaikutusten arvioinnin (SOVA) –ryhmän arvioinnin mukaan *kartettavimmat vaikutukset* löytyvät pääasiassa A. Ai, mikä Kainuu? – Nykyimenon jatke -skenaariosta. Sen vaikutukset olisivat alueen ikä- ja väestörakenteen vääristyminen sekä yritysten ja päätöksenteon keskittyminen, syrjäytymisen ja sisäisen alueellisen polarisaation

¹ Kainuu rules = Kainuulaiset toimivat alalla pelisääntöjen asettajina.

kärjistymisen. Harvaan astuttujen alueiden tilanne olisi vaarassa huonontua. Toisaalta työpaikkojen avautuminen alueen nuorille voisi vetää uusia nuoria alueelle ja synnyttää parhaimmassa positiivisen kierteen kehitykseen.

Haluttavimmat vaikutukset löytyivät arvioinnissa C. Kainuu rules -tulevaisuuden vaihtoehdosta. Sen suuntaisesti edeten Kainuulla olisi mahdollisuus moninkertaiseen energiaomavaraisuuteen, palkat ja hyvinvointi jäisi alueelle. Vaihtoehdon vaikutukset olisivat pelkästään myönteisiä.

B. Venäjä ja Kiina kasvun vetureina –vaihtoehdon mukaan edeten koituisi alueelle paljon myönteisiä, myös hyvin merkittäviä taloudellisia, vaikutuksia. Kasvun ja hyvinvoinnin lisäys voisi kuitenkin päätyä pääosin myös suurten toimijoiden, kiinalaisten ja venäläisten käsiin ja paikallisten pienten yrittäjien toimintaedellytykset heikkenisivät alueella. Globaalien toimijoiden keskittyessä globaaliin kysyntään, paikallinen kysyntä ja palveluntarpeet saattaisivat jäädä ilman huomiota ja palvelutarjontaa. Vaihtoehdo oli joukosta *epäuskottavin*.

D. Matkailu ja asuminen keskiössä Kainuussa –skenaario nähtiin turhan kapeana tulevaisuuden vaihtoehdona, mikäli vain asumiseen ja matkailuun panostetaan. Hyvinvointipalvelujen lisääntymistä ja suvaitsevaisuuden kasvua pidettiin sen myönteisinä vaikutuksina. Vaihtoehdon mukaisen kehityksen toteuttamiseksi yhteiskunnan maankäytön ohjaukseen tarvittaisiin selkeitä muutoksia.

Arvioinnissaan SOVA -ryhmä korostaa uskon ja sitoutumisen merkitystä halutun kehityssuunnan sekä valittujen kehittämistoimien toteuttamisessa ja sen mukaisten tavoitteiden toteutumisessa. Negatiivisen kehityksen kierteen vastustamiseen tarvitaan intoa, innostusta sekä riskinottohalua ja –kykyä.

MAAKUNTASUUNNITELMA 2035

2. Kainuun kehittämistyön arvot, läpikäyvät näkökulmat sekä visio 2035

2.1. Kehittämistyötä ohjaavat arvot ja periaatteet

Kainuun kehittämistä ohjaavat arvoiksi ovat valmisteluprosessissa nousseet:

- uudistuminen ja luovuus
- kehitysmuotoisuus ja rohkeus
- positiivisuus ja kannustavuus,
- työ ja yrittäjyys,
- suvaitsevaisuus

2.2. Kehittämistyön läpikäyvät näkökulmat:

Lähtökohtana Kainuun maakuntastrategiassa Kainuun hyvinvoinnin saavuttamiseksi on kainuulaisen ihmisen omavastuu itsestä, läheisistään sekä lähiympäristöstään. Strategian tavoitteena on tukea vastuunottoa.

Strategiaa laadittaessa otetaan tämän lisäksi huomioon seuraavat näkökulmat, jotka käyvät läpi koko Kainuun kehittämisen. Näistä näkökulmista tarkasteltuna kussakin kehittämisen teemassa nostetaan esille pitkän tähtäimen kannalta merkittävät ja huomioon otettavat tekijät.

Näkökulmat ovat: lapset ja nuoret, ikääntyminen, osaaminen, maaseutu, kolmas sektori, kansainvälisyys, kulttuuri ja kainutlaatuisuus, digitaalisuus sekä kestävä kehitys

Lapset ja nuoret

Maakunnan kehittämistyön yhtenä erityiskohteena ovat lapset ja nuoret. Tavoitteena on, lasten ja nuorten elämä on turvallista, lapset ja nuoret voivat luottaa aikuisiin, voivat toteuttaa itseään, haluavat kasvattaa osaamistaan saaden vankan luottamuksen omiin kykyihinsä ja voivat hyvin. Tavoiteltavaa on, että yhä useammalla nuorella on halua ja osaamista yrittäjyyteen. Myös maakunnan toimijoiden tulee luottaa maakunnan nuoriin.

Haluamme, että tulevien vuosien aikana erityisesti nuoret ottavat osaa maakunnan kehittämiseen ja vaikuttavat oman elinympäristönsä parantamiseen aiempaa aktiivisemmin. Nuorten kehittämistä aktiivisiksi kansalaisiksi tuetaan ja näin vähennetään nuorten syrjäytymisvaaraa.

Ikääntyminen

Iän iloinen Kainuu – Kainuun ikääntymispoliittinen strategia (2012):

Ikääntyneet ovat Kainuun voimavara. Kainuulaisten ikääntymistä hyvinvoivina tukee kaikkientoimijoiden yhteistyössä kehittyvä aktiivoiva ympäristö ja kulttuuri. Kainuu on kansainvälisesti arvostettu eettisen senioritalouden edelläkävijä.

Kainuun väestö on jo vuosikymmeniä ikääntynyt ja vähentynyt, tilastokeskus ennustaa Kainuulle Suomen suurinta ikääntyneen väestöosuuden kasvua vuoteen 2030. Itä-Suomen vanhushuoltosuhte nousee vuonna 2020 EU:n alueista korkeimmaksi ja Suomi on Euroopan maista ensimmäinen, jossa suuret ikäluokat tulevat eläkeikään, Kainuuta voi pitää ikääntymisen edelläkävijänä Euroopassa.

Hyvän ikääntymisen mahdollisuuksista huolehtiminen on hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä eri sektoreilla, asumis- ja yhdyskuntasuunnittelua, työ- ja elinkeinopolitiikkaa ja palveluiden järjestämistä. Ikääntyvien osallisuus, hyvinvointi ja terveys paranevat, työelämä uudistuu ja töissä viihdytään pidempään. Ikääntyminen on viime vuosien keskusteluissa näyttäytynyt usein ongelmana, mutta se on myös voimavara alueelle, liike-elämälle ja ihmiselle itselleen.

Osaaminen

(täydennetään myöhemmin)

Maaseutu

Kainuun maaseudun kehittämisen visio 2035 (2013):

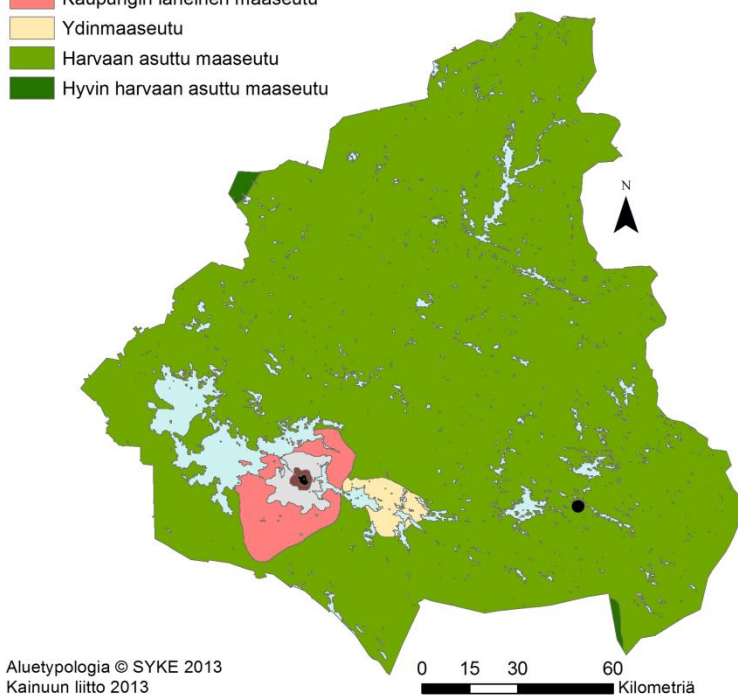
Kainuun maaseutu tarjoaa turvallisen, toimivan, viihtyisän ja virikkeellisen asuin-, työ- ja yrittäjyysympäristön. Kainuun maaseudulla on monipuolista ja elinvoimaista yritystoimintaa, joka lähtee ihmisten tarpeista, ja joka tukeutuu luonnosta maasta, metsistä, vesistä ja ilmasta – sekä vahvasta osaamisesta syntyviin mahdollisuuksiin.

Kainuu on maaseutuvaltainen maakunta, jonka maa-alasta yli 95 % on maaseutua. Kainuun maaseudulla asuu yli 20 % maakunnan väestöstä (Lähde: YKR/SYKE, Tilastokeskus 2012). Suomen ympäristökeskuksen laatiman aluetypologian (2013) mukaan Kainuu on pääasiassa harvaan asuttua maaseutua (kuva 9). Maaseudun erityispiirteistä, kuten harvasta asutuksesta ja pitkistä etäisyyksistä, johtuen aluekehittämisen vaikutukset ovat usein erilaisia kuin keskuksissa, mistä syystä on tärkeää tarkastella niitä erikseen. Valtaosa suomalaisista viettää maaseudulla aikaansa joko ympärivuotisesti tai kausittain niin asumisen, työskentelyn, lomailun kuin vapaa-ajan vieton tiimoilta. Maaseutu on Kainuun keskeinen vetovoimatekijä, johon liittyvät hyvin saavutettavissa olevat ja ympärivuotiseen asumiseen soveltuvat maaseutu-, vesistö- ja ranta-alueet. Kainuun maaseudulla on eläviä ja elinkeinopohjaltaan monipuolisia kyliä, joiden toiminnan perustana on maakunnallinen kylien yhteistyö ja aktiivinen kehittämistoiminta.

Kainuun keskeiset kasvavat elinkeinoalat sijoittuvat maaseudulle kuten biotalous, metsätalous, kaivannaistoiminta, matkailu ja lähiruoka (erityisesti luomuruoka). Luonnontuotteiden jalostusasteen nostaminen on tarpeen sekä maaseudun että taajamien elinkeinojen kehittymiseksi. Maaseutu tarjoaa hyvät puitteet elämys- ja luontomatkailutoiminnalle Kainuussa. Laajenevat nopeat tietoverkot ja digitalisoituminen mahdollistavat asumisen, vapaa-ajanvieton ja työnteon maaseudulla entistä paremmin tulevaisuudessa.

Aluetypologia - kaupungin ja maaseudun rajausta Kainuussa 2013

- Pikkukaupungit ja kirkonkylät
- Sisäkaupunki
- Reunakaupunki
- Kehysalue
- Kaupungin läheinen maaseutu
- Ydinmaaseutu
- Harvaan asuttu maaseutu
- Hyvin harvaan asuttu maaseutu

Aluetypologia © SYKE 2013
Kainuun liitto 2013

0 15 30 60
Kilometriä

Kuva 9. Aluetypologia – kaupungin ja maaseudun rajausta Kainuussa 2013.

Kolmas sektori

Kolmannen sektorin toimijoiden (kansalaisjärjestöjen, yhdistysten, vapaaehtoistoiminnan) rooli yhtenä palvelujen tuottajana/toteuttajana on iso terveyttä edistävässä, sairauksia ennaltaehkäisevässä, hyvinvointia tukevassa toiminnassa. Eri elämän aloilla toimivat kansalaisjärjestöt ovat myös tehokkaita yksilöiden ja yhteisöjen viestinviejä ja edunvalvoja omalla alallaan.

Tavoitteena on saada aikaan kolmannen sektorin ja kuntien kesken aikaan toimiva kuntakumppanuus, erityisesti sosiaali- ja terveyssektorin kanssa. Kumppanuus tarkoittaa jatkuvaa keskusteluyhteyttä ja luottamusta asukkaiden hyvinvointia ja terveyttä edistävien palvelujen tuottamiseksi yhdessä palvelujen järjestämisestä vastuussa olevien sektoreiden kanssa.

Suunnittelemalla ja toteuttamalla palveluja tukea tarvitsevien käyttöön ennakoivasti voidaan ehkäistä tulevaisuuden ongelmia ja pienentää niiden korjaamisesta aiheutuvia kustannuksia. Tärkeää on löytää kunkin toimijan mielekäs ja tuloksellinen rooli kansalaisten tukemisen ja palvelujen tuottamisen kentässä. Järjestö- ja yhdistystoiminta ovat hyvin monille jo pelkästään yhteisöllisyyttä synnyttävä ja ylläpitävä voima sekä asuinympäristön ja palvelujen kehittämisen vaikutuskanava.

Kansainvälisyys

Kainuun kansainvälisyydellä tarkoitetaan yhtäältä kansainvälistä toimintaa ja yhteistyötä sekä toisaalta Kainuun monikulttuurisuutta ja suvaitsevaisuutta. Suvaitsevaiset kansalaiset suhtautuvat aktiivisesti ja avoimesti muihin kulttuureihin ja kansallisuuksiin sekä yleensä erilaisuuteen.

Kansainvälistymisen edistäminen on yksilöiden, yritysten, julkisen sektorin organisaatioiden sekä yhdistysten ja järjestöjen kansainvälisen yhteistyön ja toiminnan vahvistamista. Kansainvälisyys tuottaa elinkeinotoimintaan taloudellista lisäarvoa sekä tukee kansalaisten hyvinvointia.

Kansainvälisyyden syveneminen on olennainen osa globaaleja kehitystrendejä. Kansainvälisyys ulottuu kaikkialle. Alueet ovat yhä syvenevin säikein ja välittömästi riippuvaisia kansainvälisen talouden kehittymisestä. Vieraiden kielten sekä kulttuurien osaaminen ja sekä rohkeus ovat onnistuneen kansainvälisen toiminnan edellytyksiä.

Kulttuuri ja kainutlaatuisuus

Luovalla kulttuurilla on syvä vaikutus kainuulaisen identiteetin muotoutumiseen, lasten ja nuorten elämänarvoihin ja kotiseuturakkauteen. Ihmiset arvot syntyvät kulttuurin kautta ja myös muokkautuvat kulttuuristen elämäkokemusten kautta. Luova kulttuuri on tunnustettu väline nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä. Kulttuuri on myös keskeinen kanava kansainvälisyyteen ja monikulttuuriseen suvaitsevaisuuteen. Kulttuurilla luodaan keskeisesti myös maakuntakuvaa.

Kulttuurilla on elinkeinolliset yhteydet perinteen, ohjelmatuotannon ja matkailun kautta. On myös selvää, että elinkeinoelämässä toimiva väestö, tarvitsee osaamisensa tueksi monipuolista kulttuurista virikeympäristöä.

Digitaalisuus

Liiketoiminta kasvaa tulevaisuudessa yhä enemmän ja nopeammin digitaali- ja virtuaalimaailmassa. Digitaalinen arvonluonnin ennakoidaan kasvavan yhtä suureksi kuin materiaalisen parin seuraavan vuosikymmenen kuluessa. Sen lisäksi, että syntyy kokonaan digitaalisia tuotteita ja palveluita, digitaalisuus tuo älykkyyttä fyysisiin tuotteisiin ja ympäristöihin. Teknologian kehitys avaa uusia ikkunoita palveluiden järjestämiseen ja tuotantoon. Digitaalisuus ja tiedon avoimuus, kuten julkisten tietokantojen avaaminen, luovat uudenlaisia, globaaleja liiketoiminnan mahdollisuuksia.

Kansalaisten yhä paremmat valmiudet käyttää uudenlaisia palveluja, halu välttää asiointimatkoja ja säästää aikaa hoitamalla asioitaan sähköisesti, aika- ja paikkariippumattomasti ovat ajureita uudistaa palveluja sekä toimintamalleja. Käyttäjien ostos- ja käyttötottumukset pakottavat kaikkien palvelujen järjestämis- ja tuotantotapojen kehittämiseen ja digitalisointiin. Tämä tulee huomioida myös tuotteiden

ja tavaroiden myynnin sekä markkinoinnin puolella. Sähköisiä järjestelmiä kehitetään yhä enemmän älykkäiksi ja älykkäiden palvelujen suuntaan.

Kestävä kehitys

Kestävä kehitys on yleinen tarkastelunäkökulma, joka on otettu huomioon alueen kehitystarpeita ja niiden kriittisiä tekijöitä arvioitaessa. Kainuun kestävä kehityksen näkökulmasta painottuu sosiaalinen ja taloudellinen ulottuvuus, sillä maakunnan vähäinen ja pitkään jatkunut muuttotappio on heikentänyt alueen elinvoimaa ja monien toimintojen ja palvelujen kriittinen kynnys lähestyy. Taloudellisen toiminnan kestävyys on ratkaiseva sosiaalisen kestävyuden saavuttamiselle. Taloudellinen kestävyys on suuressa määrin riippuvainen luonnonvarojen kestävästä käytöstä (biotaloudessa) ja Kainuu on merkittävä hiilinielu ja ekosysteemipalvelujen tuottaja.

2.3. Kainuun visio 2035

Hyvinvoiva Kainuu!

Kainuulaisten hyvinvointi ja elämisen laatu tehdään osaamisella, yrittämisellä ja yhteistyöllä, rohkeasti uudistuen.

3. Kainuun kehittämisen päätavoite

Kainuun maakuntastrategian päätavoite on ***hyvinvoivat kainuulaiset.***

Tavoitteeseen pääsy rakentuu eri osa-alueiden kautta. Näille osa-alueille on asetettu tavoitetilat sekä tunnistettu tavoitteiden suhteen kriittiset tekijät.

Hyvinvoinnin tavoitetila 2035:

Kainuulaisten hyvinvointi ja turvallisuus on kohonnut koko Suomen keskitasolle. Luonnonläheinen elämäntapa, elämänlaatu ja arjen sujuvuus ovat Kainuun vahvuuksia.

- kainuulaisten terveys ja toimintakyky, työllisyys ja toimeentulo parantuvat jatkuvasti kohti Suomen keskitasoa
- kansalaisten osallisuus, aktiivisuus ja omatoimisuus lisääntyvät, liikunnallinen sekä sosiaalinen elämäntapa vahvistuvat
- sosiaali- ja terveystaloudessa tavoitteena on väestön terveyden, toimintakyvyn ja hyvinvoinnin parantuminen, terveyserojen kaventaminen suomalaisten tasolle ja palvelujen saanti tarpeeseen
- perheet, lapset ja nuoret ovat kehittämistoimien erityisenä kohteena
- luontovahvuutemme avulla lisätään työllisyyttä, terveyttä ja aktiivista osallisuutta

Aluetalouden tavoitetila 2035:

Kainuussa keskeinen tavoite on työpaikkojen määrän lisääminen, jonka tulee säilyä pitkällä aikavälillä tasaisena.

Kainuun aluetalouden arvonlisäys on kasvanut maan keskimääräistä nopeammin ja Kainuun BKT –taso lähestyy koko Suomen tasoa (BKT 2010, Suomi 100, Kainuu 70,5). Maakunnan tuotteiden jalostusaste on kohonnut ja vientitulot kasvavat huomattavasti; ulkopuolisia investointeja tulee maakuntaan. Kehityksen vetureina toimivat maakunnan ulkopuolelle pääosan tuotteistaan tai palveluistaan vievät yritykset.

Työllisyyden tavoitetila 2035 (esitys):

Työllisyysaste (työllisten osuus työikäisistä) kasvanut ja ero koko maahan kaventunut.

Julkisen talouden kestävyden tavoitetila 2035:

Kunta- ja valtiontalouden kustannustehokkuus on parantunut ja palvelut hoidettu resurssien pienemisestä huolimatta niin, että Kainuun hyvinvointitavoitteet voidaan saavuttaa. Kainuun julkisella hankintatoiminnalla on suuri merkitys aluetalouden rahavirtojen ja työllisyyden ylläpitäjänä.

Vetovoiman ja elinvoiman tavoitetila 2035:

Kainuun vetovoima ja kilpailukyky ihmisten työ- ja asuinpaikkana, yritysten sijaintipaikkana ja vapaa-ajanvietto-kohteena on huomattavasti vahvistunut.

- Maakunnan tunnettuus on lisääntynyt ja tavoitteiden mukainen hyvä maakuntakuva
- Kainuu on energiaomavarainen ja ilmastovastuullinen kestävän kehityksen maakunta
- Kainuun asuinympäristö ja palvelut ovat vetovoimaisia ja omaleimaisia
- Kainuun ja Kajaanin liikenteellisen saavutettavuuden tulee parantua jatkuvasti
- Sosiaalisen pääoman vahvistuminen, jonka varassa tehokkaasti resursseja käyttävä ja luottamukseen perustuva kehittäjäverkosto toimii.

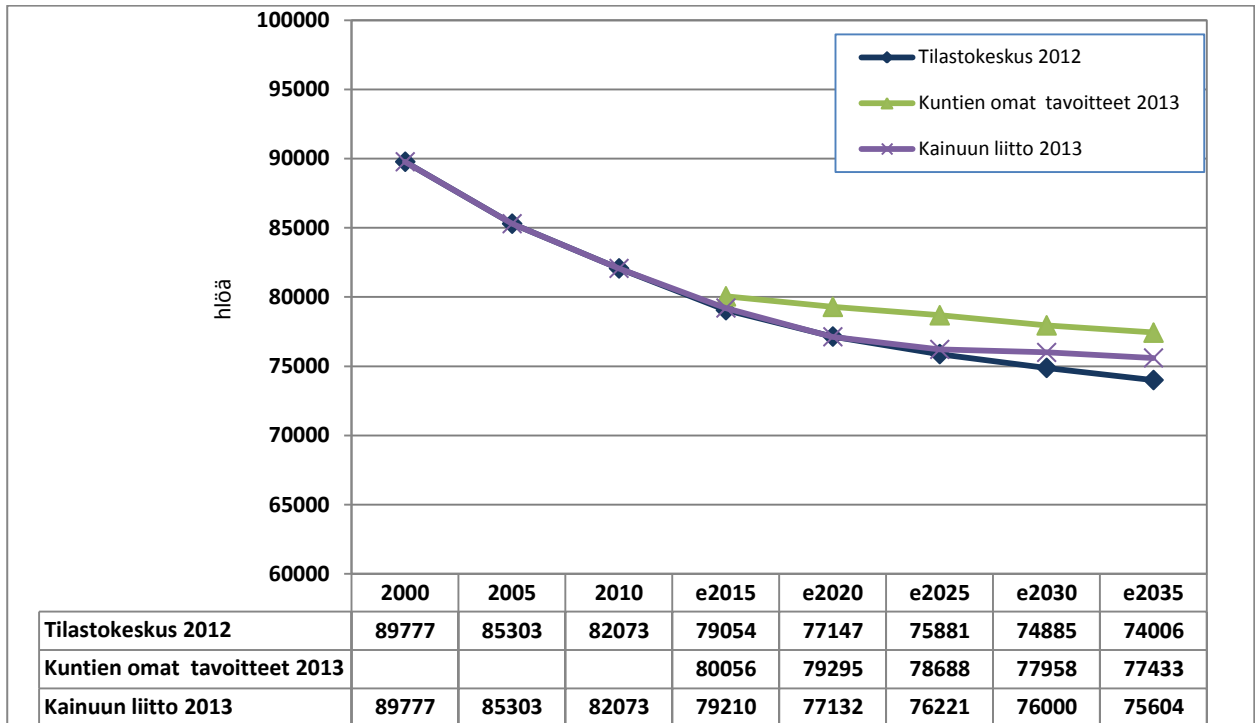
Väestötavoitteet 2035:

Kainuun väkiluku on vähintään 82000 ja väestö on rakenteeltaan nuorentunut. Muuttotappio on kääntynyt muuttovoitoksi.

- Pitkään jatkunut nettomuuttotappio kääntyy muuttovoitoksi
- Väestötavoite toteutuu työpaikkatavoitteiden toteutuessa
- Avoimet työpaikat houkuttelevat maakuntaan työikäistä väestöä, toisen asteen ja korkea-asteen koulutustarjonnan säilyminen ja kehittyminen Kainuussa pitää nuoria Kainuussa ja houkuttelee nuoria muualta Kainuuseen opiskelemaan
- Väestö nuorentuu: vaikka ikääntyneiden määrä kasvaa, samalla nuorten ikäluokkien ja työikäisen väestön vähentyminen hidastuu tai pysähtyy
- Aktiivinen maahanmuuttopolitiikka on kiinteä osa väestötavoitteiden toteuttamista

Tavoitteen toteutuminen edellyttää, että vahvoiksi työllistäjiksi ennakoitujen elinkeinojen, kuten kaivannaisteollisuuden, kehitys toteutuu ennakoitusti ja että eläköityvien tilalle ja uusien työpaikka-

avauksien täyttäjiksi saadaan nuoria. Maakunnan nettomuuttotappio puolittuu 2000-luvun alun lukemista ja käännyttävä jaksolla 2030-2035 positiiviseksi (n. 30-40 hlö/ v). Myös aktiivinen maakuntaan tulevien maahanmuuttajien määrän kasvattaminen on osa väestötavoitteiden toteuttamista. (Kuva 6)

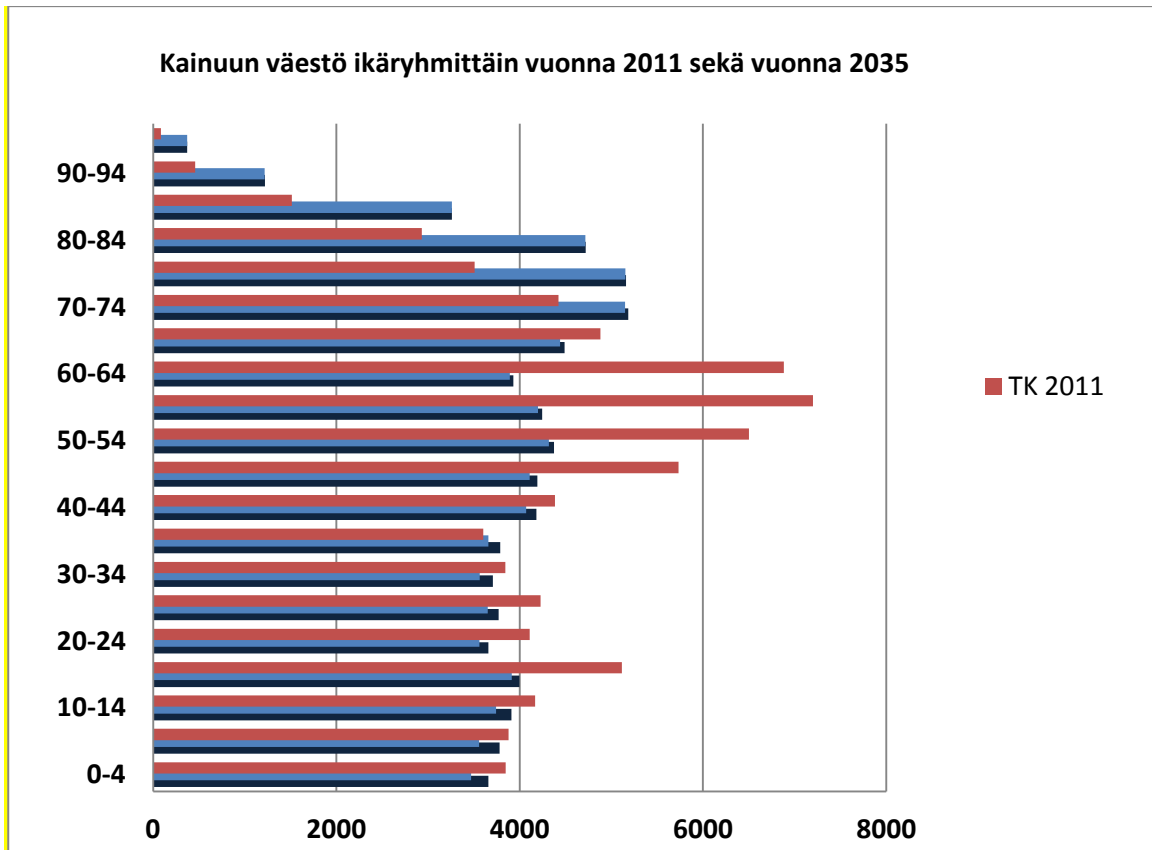

Kuva10. Tilastokeskuksen (2012) väestöennuste, Kainuun kuntien väestötavoitteiden summa sekä Kainuun liiton **alustava väestötavoite** (Kainuun liitto 2013)

Väestön ikärakenne

Vuodesta 2011 vuoteen 2035 mennessä Tilastokeskuksen trendiennusteen mukaan (TK 2035) Kainuussa pienenisivät eniten nuorten ja keski-ikäisten ikäluokat. Eniten kasvaisivat puolestaan seniori-ikäryhmät. Ikääntyneiden määrän kasvu on luonnollista ja tulee toteutumaan (kuva 7). Maakuntasuunnitelman väestötavoite eroaa Tilastokeskuksen ennusteesta suurempina nuorten ja työikäisten ikäluokkina. Tilastokeskuksen trendiennuste ennustaa tulevaa menneen kehityksen pohjalta. Maakuntasuunnitelman väestötavoitteessa on perusoletuksena, että eläköitymisen myötä avautuvat työpaikat sekä kasvavien toimialojen työpaikat täyttyvät työ- ja lisääntymisikäisillä henkilöillä.

Työpaikkojen myötä Kainuussa asuvien ei tarvitse muuttaa Kainuusta pois työn perässä. Samoin työpaikat houkuttelevat maakunnan ulkopuolelta Kainuuseen työikäistä väestöä. Väestötavoitteiden toteutumisen kannalta merkittävää on myös toisen asteen ja korkea-asteen koulutustarjonnan säilyminen ja kehittyminen Kainuussa. Ikäluokassa 15-25 -vuotiaat muuttotappio maakunnasta on ollut suurinta. Toisaalta tämän ikäisiä nuoria on myös muuttanut Kainuuseen opiskelemaan, mikä on pienentänyt muuttotappiota.

Kuva 11. Kainuun väestö ikäryhmittäin vuonna 2011 (TK 2011) sekä Kainuun ennakoitu väestö vuonna 2035 Tilastokeskuksen trendiennusteen (TK 2035) ja maakuntasuunnitelma 2035 väestötavoitteen (MKS 2035) mukaan.

Taulukko 1. Hyvinvoinnin toteutumisen edellytyksinä olevien osatavoitteiden toteutumista kuvaavat indikaattorit 2000-2035.

Maakunnan kehityksen mittarit	TOTEUTUNUT KEHITYS			TAVOITELTAVA KEHITYS				
	2000	2005	2010	2015	2020	2025	2030	2035
Väestö 31.12. (henkeä)	89 777	85 303	82 073	80 000	80 500	80 700	81 000	82 000
Muuttoero ed. 5-v. jaksolla (henkeä)	-5 286	-3 597	-2 141	-400	1 500	1 500	1 500	2 500
Työvoima (henkeä)	40 461	38 222	35 983	33 400	32 000	31 000	31 000	32 000
Työpaikat	30 411	29 991	30 103	30 000	30 000	30 000	30 000	31 000
Työttömyysaste (%) Tilastokeskus	19	17	9					6
Nuorten (15-24-v.) työttömien osuus ko.ikäisestä työvoimasta *)			24,4					
Työllisyysaste (työlliset 15-64 -v.sta, %)	54	56	62	63	67	70	72	72
Taloudellinen huoltosuhde	1,85	1,83	1,68	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6
Arvonlisäys (ph) Meuro (v. 2010 hintoihin)	1639	1712	1704	1700	1750	1750	1800	1900
BKT/asukas, indeksi, koko maa =100	63,6	65,7	70,5					
Koulutusaste: tutkinnon suorittaneiden osuus	55,7	59,7	64,3	Saavutetaan koko maan keskitasoa				
Koulutusaste: korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus	17,4	19,1	21,3	Saavutetaan koko maan keskitasoa				
Koettu hyvinvointi/ Elämänlaatussa keskimäärin hyväksi tuntevien osuus (%) (THL)			(2009) 50	Saavutetaan koko maan keskitasoa				
Kansantauti-indeksi (Kela) 1), koko maa=100	130,5	130,3	130,3	Saavutetaan koko maan keskitasoa				
Sairastavuusindeksi (Kela) 2), koko maa=100	119,7	118,7	120,0	Saavutetaan koko maan keskitasoa				
Nuorten (15-24-v.) työttömien osuus ko.ikäisestä työvoimasta 37,5 % v. 2013								
Lähde: Tilastokeskus, Kela								

- 1) Kansantauti-indeksissä tarkastellaan seitsemää suurinta erityiskorvattavaa lääkahoitoon oikeuttavaa sairautta (astma, diabetes, nivelreuma, psykoosit, sepelvaltimotaudit, sydämen vajaatoiminta ja verenpainetauti).
- 2) Ikävakiointi indeksi, perustuu kolmeen muuttajaan; kuolleisuuteen, työkyvyttömyyseläkkeellä olevien osuuteen työikäisistä ja erityiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutettujen osuuteen väestöstä.

4. Kainuun kehittämisen tavoitteet teemoittain

Kainuun tulevaisuuden visio, kehittymisen päätavoite ja sen osatavoitteet toteutuvat toiminnan ja elämän eri osa-alueilla sekä niiden kehittämisen kautta. Seuraavassa osa-alueita kuvataan teemoittain.

4.1. Elävä, vetovoimainen ja uudistuva Kainuu

Tavoitetila 2035:

Kainuu on parantanut kilpailukykyään kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti, vaurastunut kansainvälisen kasvun ansiosta, työllisyysasteessa on lähestytty koko maan keskitasoa. Mahdollisuudet uusiin erilaisiin hyvinvointiratkaisuihin ovat lisääntyneet.

Osaavan työvoiman saatavuuden nykytaso on säilynyt ja yritysten toimintaympäristön kilpailukykyisyys sekä vetovoimaisuus on kasvanut. Muuttoliike maan sisällä on kääntynyt Kainuulle positiiviseksi. Kehittämistoimia on suunnattu kasvuhaluisiin ja -kykyisiin yrityksiin ja yhteistyötä rakennetaan yli toimiala- ja maarajojen. Kehittämistoimet kohdennetaan laadukkaina ja yritysten kysyntää vastaavina.

Erityiset kehittämisen kohteet

Tietotekniikan ja digitalisoinnin soveltamista kainuulaisessa elinkeinoelämässä, koulutuksessa ja julkishallinnossa lisätään, koska se on nopein tapa parantaa kilpailukykyä, palvelun laatua ja kustannustehokkuutta. Julkishallinnon toimesta huolehditaan siitä, että nopeisiin laajakaistaverkkoihin investoidaan 2010-luvulla, niin että verkon kattavuus saadaan mahdollisimman lähelle sataa prosenttia yrityksistä.

Kehittämispäätökset keskitetään yrityksiin, joilla arvioidaan olevan parhaimmat kannattavan kasvun mahdollisuudet tai suurin aluetaloudellinen vaikutus. Alueellista koulutusta, yrityslähtöisesti uudistetulla tavalla tarvitaan erityisesti teknologiateollisuuden, luonnonvarateollisuuden ja matkailun aloille. Lisäksi koulutusta tarvitaan edelleen, osin jopa kasvavassa määrin sote- ja palvelualoille. Osana täysimittaista koulutusketjua alueen elinkeinoelämän tarpeisiin tarvitaan nopeasti ja joustavasti reagoivaa aikuis- ja täydennyskoulutusta. Kehittämistoiminnassa lähtökohta on löytää uusia markkinoita, uusia tuotteita ja uutta liiketoimintatapaa. Maailmalta haetaan yrityksiä Kainuuseen, samoin työtekijöitä paikkaamaan pulaa osaajista.

Yritysten kasvun vauhdittamisessa painotetaan yhteistyön tekemistä jo toimivien yritysten kanssa. Jatkossa on ajateltava kumppanuutta paljon nykyistä laajemmin ja jo yritystoiminnan alkuvaiheessa, siten voi päästä maailmalle suurten toimijoiden kanssa. Kumppanuusverkostoa ajatellaan siis riittävän suuresta näkökulmasta, vaikka sen seurauksena yritys menettääkin joidenkin yksittäisten asioiden hallinnan. Olennaisesti nopeutunut kasvumahdollisuus korvaa menetettyjen yksityiskohtien hallinnan.

Kainuussa tulee ennakoida ja varautua elinkeinorakenteen muuttumiseen ja työvoiman (erilaisen osaamisen) kysynnän muutoksiin kuten suorittavan työn osuuden ratkaisevaan vähenemiseen sekä palvelujen ja yrityksiä palvelevien toimintojen osuuden kasvuun. Innovaatiotoiminta on välttämätöntä kaikilla Kainuun toimialoilla.

Teknologiateollisuus

Kajaanin seudun yritystoiminnan selkäranka muodostuu teknologiateollisuuden aloista, ICT- ja elektroniikka-alasta sekä metallialasta, jotka ovat säilyneet talouden vaihteluista huolimatta, ja joilla

on edelleen erittäin hyvät kehitysnäkymät. Ne muodostavat valtaosan alueen vientiteollisuudesta. Alueen korkeaan osaamiseen perustuvat teknologiayritykset mittaustekniikankin alalla tekevät korkealaatuisia tuotteita, joiden varaan ne voivat rakentaa palveluja. Pilvipalveluiden ja konesalipalveluiden kehittäminen on tulevaisuudessa ripeästi kasvava tietoteollisuuden markkina-alue. Pilvipalvelut ovat ydintoimintaa, jonka ympärille rakennetaan laaja-alaisesti muita toimintoja. Pelialan kehittämisessä ja opetuksessa Kainuussa on osaamista, jonka soveltamista voi laajentaa.

Biotalous

Kainuussa on runsaat puuraaka-ainevarat, joiden hyödyntämisasteessa on huomattavat lisäysmahdollisuudet. Mekaanisessa puunjalostuksessa raaka-aineen sijainti määrittää edelleen jalostavien yritysten sijainnin. Pitkällä tähtäimellä raaka-aineen käyttö maailmalla kasvaa ja uusiutuvuus on markkinointivaltti. Uusiutuvuus on samalla turva maailman kaupan riskien varalle.

Puurakentamisen kehittäminen.: Metsävarojen jalostusasteen nostamiseksi etsitään uusia puunkäyttömuotoja sekä pyritään jatkojalostamaan Kainuussa edelleen vahvana toimivan sahateollisuuden tuotteita. Kainuussa edistetään puun käyttöä rakennusmateriaalina ja kehitetään puurakentamiseen liittyvää osaamista sekä yritystoimintaa.

Puuraaka-aineen kemiallisiin ainesosiin ja kuituominaisuuksiin liittyvät uudet innovaatiot voivat toteutua myös Kainuussa.

Bioenergia on toinen tärkeä luonnonvarateollisuuden alue. Pitkälle jalostettavat polttoaineet nesteinä, kaasuna tai kiinteänä polttoaineena mahdollistavat kainuulaisten raaka-aineiden uudenlaisen mittavan hyödyntämisen. Uuden sukupolven biojalostamot ovat alan keskeinen ilmentymä. Kainuussa tulee tehdä strateginen valinta, millä tavalla alue voi löytää kasvavasta toimialasta uutta yritysmarkkinaa ja vientimahdollisuuksia. Luontaisesti mahdollisuus löytyy teknologia kehityksestä, jota bioenergian mittauksissa on alueella.

Maatalous on Kainuussa olennainen osa biotaloutta. Lähiruoan ja luomutuotteiden arvostus on nykyisin aivan eri tasolla kuin kymmenen vuotta sitten ja kasvaa jatkossa vielä vahvemmin. Kysynnän kasvu niin Suomessa kuin ulkomailla antaa hyvät mahdollisuudet tuotannon laajentamiselle sekä aiempaa monipuolisemmalle jatkojalostukselle. Biotalousryhmään kuuluvat myös esimerkiksi marjat, sienet ja kalat. Maataloudella on itseään laajempi merkitys, sillä tulevaisuudessa valtaosa maataloista on energian suhteen yliomavaraisia ja tilat voivat myydä ylijäämäenergiaa lähialueen kotitalouksille, yrityksille tai sähköverkkoon. Maailman makean veden puutteeseen kannattaa tarjota kainuulaisia ratkaisuja viimeistään 2020-luvulla.

Kaivannaisala

Kaivannaiset, niin metallit kuin kivetkin, ovat luonnonvaroja, joiden kysyntä maailmalla on kasvussa nykyisen suhdannevaiheen aiheuttamista erittäin suurista vaikeuksista huolimatta. Vuoteen 2035 mennessä Kainuussa avattaneen muutamia merkittäviä kaivoksia ja uusia kivenjalostusyhtiöitä aloittaa toimintansa, lisäksi teollisuusmineraaleja otetaan louhintaan muutamissa paikoissa.

Matkailu ja vapaa-ajan toiminnot

Matkailun ennustetaan maailmanlaajuisesti jatkavan hankalassakin taloustilanteessa kasvuaan, nopeimmin seniori-ikäisten ryhmässä. Venäjän ja EU:n välisen viisumivapauden on arvioitu kolminkertaistavan venäläisten matkailijamäärät Suomessa ja kainuulaisilla yrityksillä on kaikki edellytykset ottaa kasvusta osansa. Etenkin ostosmatkailu kasvaa, joten hyödyt leviävät laajalti yrityskenttään.

Kasvun edellytyksenä on jatkuva uudistuminen. Asiakkaat kaipaavat aitoja elämyksiä, käyttävät uusia kanavia tiedon hakuun ja ostamiseen sekä osallistuvat niin tuotekehitykseen kuin markkinointiin. Kasvua ja uudistumista voi hakea yli maantieteellisten ja toimialarajojen. Kulkuyhteyksien parantaminen on tarpeellista. Asenne ja ammattitaito ratkaisevat menestymisen.

Luontomatkailu on Kainuussa leimallisinta. Kainuu tunnetaan kauniista luonnostaan. Kulttuuri-, hyvinvointi-, liikunta- ja ruokapalvelut sekä historiasta ja tšekäläisestä elämäntavasta kertovat ympäristöt monipuolistavat tarjontaa. Lähiruoan kysyntä on kasvussa, mutta paikallisuutta ilmentävää ruokatuotantoa ja sen kysyntää on edistettävä rinnakkain.

Palvelualat

Palvelualan erikoistuminen jatkuu Kainuussakin ja alan työllistämisosuus kasvaa entisestään. Kaupalliset palvelut kehittyvät erityisesti Kajaanissa ja Sotkamossa sekä matkailuliikenteen varrella olevissa taajamissa. Venäjänkielisiä palveluita tarvitaan entistä enemmän matkailijamäärien kasvaessa. Palvelutarpeisiin vastaaminen kysynnän mukaan jo ennakoivasti (esim. asukkaiden ikääntyminen, vapaa-ajanasumisen kasvu) luo uusia tilaisuuksia maaseudun monialaiselle yrittäjyydelle.

Koulutus ja tutkimus sekä innovaatiotoiminta

Osaavan työvoiman saaminen on elinkeinoelämän toiminnan keskeisin vaatimus, että toiminta voi jatkua.

Toisen asteen ammatillinen koulutus on maan kaikkien alueiden perustarjontaa yritysten työvoiman kouluttajina. Kainuussa tätä koulutusta uudistetaan omatoimisesti. Kajaanissa se on keskeinen osa ammattikorkeakoulun rekrytointipohjaa ja eri koulutusasteiden sijainti ja kehittyminen yhteistyössä samalla kampuksella on Kainuun keskeisiä kilpailukykytekijöitä.

Kainuussa pyritään rakentamaan keskeisille elinkeinoaloille saumattomat koulutusketjut. Niillä tuetaan parhaiten korkean osaamisen yritysten säilymistä ja kehittymistä alueella. Paras oman koulutuksen säilyvyyden tae on jatkuva tuloksellisuuden kehittäminen. Alue tukee Kainuun ammattikorkeakoulun tekemää aluekehitystoimintaa, joka on yksi sen tulostavoitteista. Ammattikorkeakoulun itsenäisyyden turvaaminen on Kainuulle oleellinen tavoite. Yhä suuremman osan koulutuksesta tulee olla opiskelijoille ajasta ja paikasta riippumattomasti verkon yli saatavissa.

Kainuussa toimii korkeatasoista tutkimusta tuottava Kajaanin yliopistokeskus ja hyvin toimiva korkea-asteen aikuis- ja täydennyskoulutuksen yhteinen yksikkö AIKOPA. Maksullisen aikuis- ja täydennyskoulutuksen toimijoita esim. verkkopohjaisen koulutuksen tarjoajia voi alueelle etabloitua, mikäli ne näkevät toimintaedellytykset alueella hyviksi.

Tavoitteena t&k&i-toiminnassa on kansainvälisen ja kansallisen rahoituksen lisääminen. Tavoitteen saavuttaminen edellyttää kykyä toimia kansallisella ja kansainvälisellä tasolla parhaiten osaajien ja huippuyritysten kanssa. Alueen korkean osaamisen yrityksille ei riitä paikallisen tason TKI-toiminta, vaan ne edellyttävät kehityskumppaneiltaan jatkuvasti korkeamman tason laatua ja vaikuttavuutta, jonka voi saavuttaa toiminnalla kansallisen ja kv. tason verkostoissa.

Mitä erityisesti tavoittelemme?	Mitä erityisesti pyrimme torjumaan?	Mitä tulee tehdä toisin kuin tähän asti?
<ul style="list-style-type: none"> • nuoria työikäisiä osaajia • akateemisen tason tutkinnon suorittaneiden rekrytointia alueen ulkopuolella toimivista 	<ul style="list-style-type: none"> • korkeakoulutuksen ja – tutkimuksen katoamista tai vähenemistä maakunnasta 	<ul style="list-style-type: none"> • Kasvuyrityksiin panostaminen siten, että yritykset saadaan heti

<p>yliopistoista</p> <ul style="list-style-type: none"> • osa-aikatyön lisääminen (vrt. Saksa, Ruotsi), tarvitaan osa-aikatyön teettämisen esteiden ja vaikeuksien poistamista ja tähän uutta kokeilutoimintaa Kainuussa • sukupolvenvaihdosten vauhdittamista • koulutuksen muotoutumista yhä enemmän valmennuksen suuntaan (koskee erityisesti nuoria) • kansainvälisten opiskelijoiden integroimista alueelle 		<p>lähtemään mukaan ison kumppanin kanssa maailmalle.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Toisen asteen ammatillisen koulutuksen uudistamiskokeilun käynnistäminen (jonka tuloksena näyttö osaamisesta tutkinnon lisäksi) • Hankkeiden tulee tarjota ratkaisuja nykyistä paremmin yritysten kasvun pullonkauloihin.
--	--	---

4.2. Toimivien palvelujen ja yhteyksien Kainuu

Ulkoisen saavutettavuuden tavoitetila 2035:

Nopeammin ja joustavammin saavutettava Kainuu

Sisäisen aluerakenteen tavoitetila 2035:

Hyvin saavutettavat lähipalvelut ihmisen mittakaavassa.

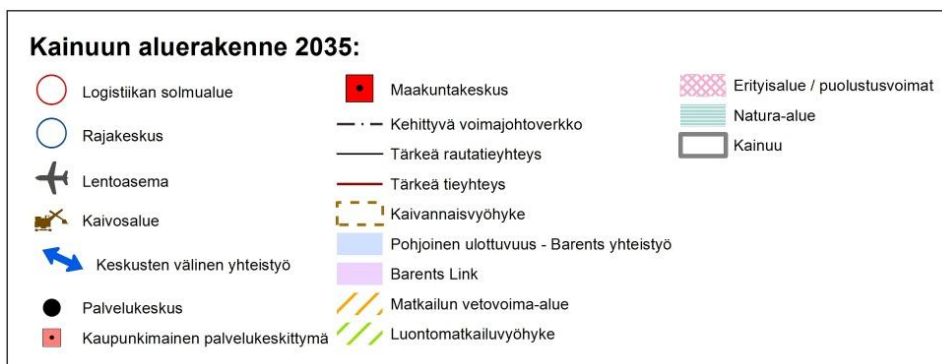
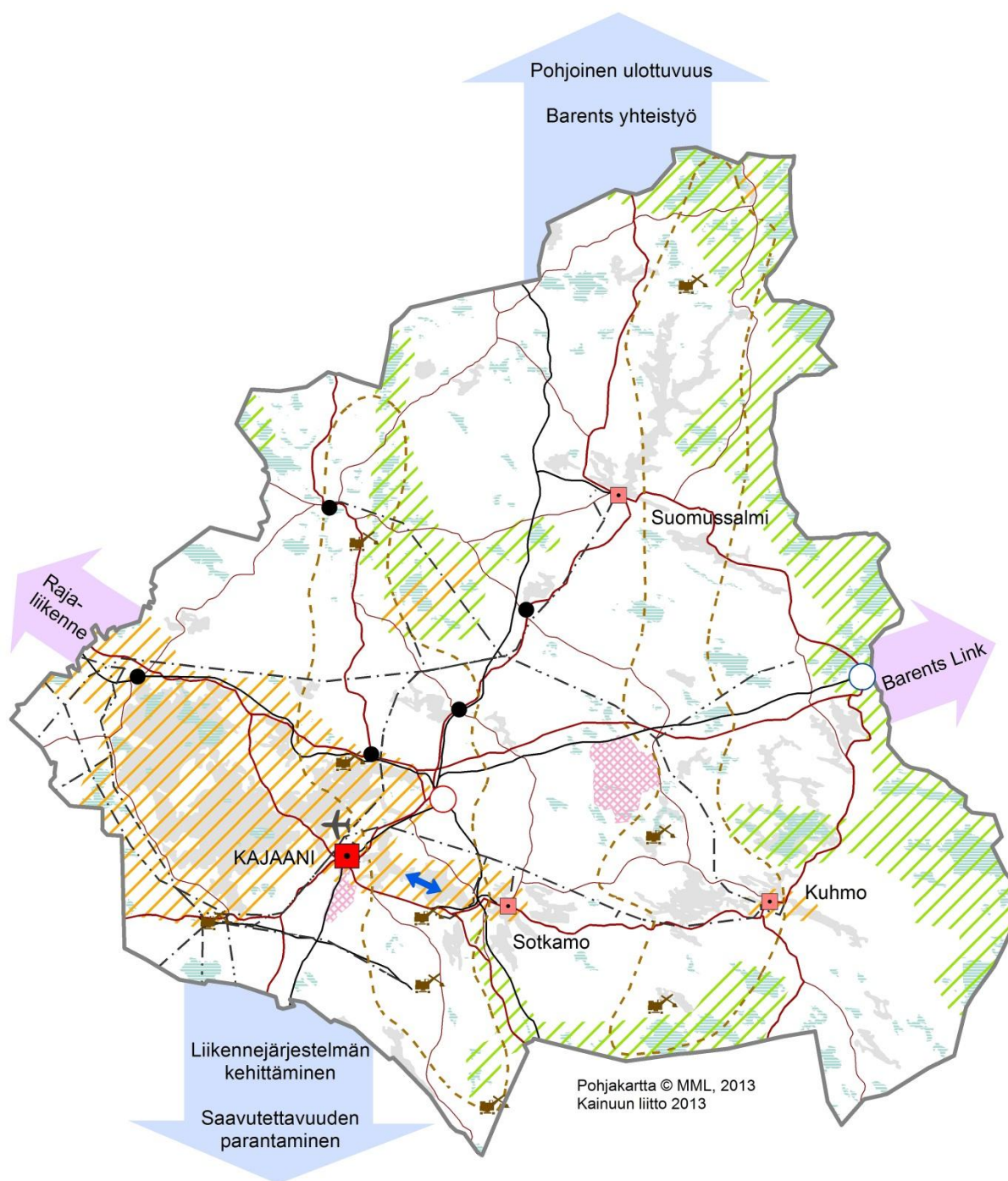
Tulevaisuuden Kainuun aluerakenteen 2035 perustana on (kuvan 12 mukainen) monikeskuksinen palveluverkko.

Kainuun aluerakenteen runko 2035 muodostuu vahvana maakuntakeskuksena toimivasta Kajaanista ja Kajaani-Sotkamo kaupunkiseudusta, kahdesta vahvoina kaupunkimaisina palvelu- ja työpaikkakeskittyminä toimivista Kuhmon ja Suomussalmen keskustaajamista sekä nykyisten kuntakeskusten palvelu- ja työssäkäyntikeskuksista. Keskusten verkostoon kytkeytyy toimiva kyläverkosto. Ulkoisten liikenneyhteyksien toimivuus ja nopeus ovat tulevaisuudessa entistä keskeisimpiä Kainuun aluerakenteen kehittämisen kannalta.

Saavutettavuuden ja palvelujen lisäksi maakunnan kehittämisessä keskeisiä aluerakennetekijöitä ovat luonnonympäristö suojele- ja virkistysalueineen, reitistöt, kulttuuriympäristöt ja -kohteet, matkailupalvelujen alueet, teollisuusalueet, rajanylityspaikat sekä kansainväliset ja ylimaakunnalliset monipuolisen yhteistyön kehittämisvyöhykkeet ja -käytävät.

Tulevaisuudessa perusinfrastruktuuriin liittyviä muutostekijöitä ovat väestön väheneminen ja ikääntyminen, asutuksen keskittyminen taajamiin ja hyvien liikenneyhteyksien varrelle sekä rakentamistavoitteiden kohdistuminen taajamien ulkopuolisille, vetovoimaisille alueille. Tulevaisuuden haasteita luovat taajamien ja haja-asutusalueen vanheneva yhdyskuntatekninen verkosto ja tieverkko, jotka voivat vaatia jatkossa suuria investointeja.

Alueen vetovoima. Maakunnan vetovoimaa parannetaan kehittämällä saavutettavuutta, tietoliikenneyhteyksiä, lisäämällä koulutusta, kannustamalla ja tukemalla yrittäjyyttä, sekä parantamalla fyysistä ja inhimillistä ympäristöä. Taajamien elinvoimaisuus turvataan. Taajamien viihtyisyyteen vaikuttavat tekijät tunnistetaan ja viihtyisyyttä parannetaan suunnitelmallisesti. Lähipalvelut edellyttävät taajamaverkoston toimivuuteen panostamista. Kainuulle ominaisena vetovoimatekijänä ovat maakunnan sisällä hyvin saavutettavissa olevat maaseutu-, vesistö- ja ranta-alueet. Tätä voidaan hyödyntää alueen voimavarana pitkällä aikavälillä. Vapaa-ajan asukkaiden palvelutarpeisiin vastaaminen vahvistaa alueen monialaista yrittäjyyttä.

Kuva 12. Kainuun aluerakenne 2035 yhdistelmäkartta.

Olemassa olevien rakenteiden hyödyntäminen. Kun perusinfrastruktuuriin liittyviä ratkaisuja tehdään vähentyvän ja ikääntyvän väestön tilanteessa, kiinnitetään erityistä huomiota olemassa olevan infrastruktuurin hyödyntämiseen ja tehostamiseen. Uudet toiminnot pyritään ohjaamaan olemassa olevien rakenteiden yhteyteen niin taajamissa kuin maaseudulla. Ihmisten vapautta asuinpaikkatyypin valinnassa ei rajoiteta, koska vetovoimaisia asuinympäristöjä hyvin erilaisia.

Uusien toimintojen sijoittaminen: Luonnonvarojen hyödyntäminen (biotalous), kaivannaistoiminnan ja matkailun laajeneminen edellyttävät todennäköisesti uusia toimintojen sijoitusratkaisuja ja yhteystarpeita. Näihin on pystyttävä löytämään tapauskohtaisesti parhaat ja kustannustehokkaat ratkaisut. Tuulivoimarakentaminen edellyttää nykyisen voimajohtoverkon kehittämistä. Uudet voimajohtolinjat parantavat samalla sähkönsiirron toimitusvarmuutta maakunnan alueella.

Maakuntakaavassa osoitettavilla aluevarauksilla mahdollistetaan ja edistetään kestävää luonnonvarojen käyttöä osoittamalla riittävät ja tarkoituksen mukaiset aluevaraukset mm. turvetuotantoon, maa- ja kalliokiviainesten ottoon ja matkailun tarpeisiin. Kaivostoiminnalle tarpeellisia aluevarauksia osoitetaan toteutumassa olevien hankkeiden perusteella. Tuulivoimatuotanto ohjataan siihen parhaiten soveltuville alueille. Puolustusvoimien toiminta ja maanpuolustuksen tarpeet turvataan osoittamalla tarvittavat erityisalueet. Maakuntakaavassa osoitettavat aluevaraukset sovitetaan yhteen mahdollisten muiden maankäyttötarpeiden kanssa.

Saavutettavuus/ Liikenneyhteydet. Maakunnan liikennejärjestelmää, logistisia keskuksia ja matkaketjuja kehitetään tavoitteena Kainuun ulkoisen saavutettavuuden parantaminen. Liikkumistarvetta vähennetään uusilla älykkäillä liikkumisratkaisuilla ja sähköisten palvelujen avulla. Kainuun on oltava tulevaisuudessa nopeasti ja joustavasti saavutettavissa. Julkisen henkilöliikenteen palvelutaso mitoitetaan kysyntää vastaavaksi. Tavoitteena on vähintään palvelutaso, joka mahdollistaa arkipäivisin päivittäisen asioinnin palvelukeskuksista maakuntakeskukseen sekä päivittäiset jatkoliikenneyhteydet palvelukeskuksista Kajaanin lentoasemalle ja rautatieasemalle. Kajaanista toimii päivittäiset asiointiliikenneyhteydet tärkeisiin maakunnan ulkopuolisiin keskuksiin kuten Ouluun ja Helsinkiin. Kainuun liikennejärjestelmän kunnosta huolehditaan. Tieverkon kattavuudessa ja kunnossapidossa huomioidaan työmatka-, asiointi- ja palveluliikennemäärien ohella elinkeinoelämän ja matkailuliikenteen sekä rajan ylitysliikenteen tarpeet. Raideliikenteen kehittämisen keskeisiä painopistealoja ovat tavaraliikenteen tehokkuus ja sujuvuus sekä henkilöliikenteen nopeuttaminen ja palvelutason parantaminen.

Maakuntakaavoituksen yhteydessä arvioidaan Kainuun tieluokituksen kehittämistarpeet ja varaudutaan pitkällä aikavälillä Vt 22 Oulu-Kajaani maantieyhteyden kehittämiseen osoittamalla maakuntakaavassa tieyhteyden tarvitsemat liikennekäytävävaraukset.

Erityiset kehittämisen kohteet

- Uuden tyyppinen kaavoitus yhdistäen asumisen ja vapaa-ajan toimintojen rakenteita palvelukeskuksiin ja taajamiin
- Palvelukeskusten, taajamien ja maaseudun vetovoiman sekä viihtyisyyden lisääminen
- Saavutettavuuden parantaminen
- Paikallisten raaka-ainevarojen hyödyntäminen (vähähiilisyys)
- Tietoliikenneyhteyksien ja -palvelujen jatkuva kehittäminen

Kainuun saavutettavuus maakunnan ulkopuolelta

- *Lentoliikenneyhteyksien turvaaminen ja monipuolistaminen*
- *Junayhteyksien nopeuttaminen ja toimivat matkaketjut Suomen eri osiin ja Venäjälle*
- *Rajaliikenteen kasvu ja Vartiuksen kansainvälisen raja-aseman kehittäminen*
- *Sujuvat ja turvalliset tieyhteydet Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntakeskuksiin*

Lentoliikenneyhteydet Helsinkiin ja maailmalle:

Hinnoittelultaan ja vuorotarjonnaltaan kilpailukykyisen lentoliikenteen säilyminen Kajaanin lentoasemalla on Kainuun saavutettavuuden tärkein osatekijä. Lentoliikenne palvelee matkailua, Kainuun elinkeinoelämää ja kainuulaisten asiointimatkoja pääkaupunkiseudulle ja ulkomaille. Kajaanin lentoasema kuuluu osana valtakunnallista lentoasemaverkostoa. Kasvavan matkailu- ja liiketoiminnan kysynnän vuoksi lentoliikenteen säilyminen ja siihen liittyvä matkaketjujen kehittäminen on saavutettavuuteen liittyvän edunajamisen ja kehittämisen keskeisin kohde.

Etelä- ja Itä-Suomen yhteyksien nopeuttaminen:

Valtatie 5 sekä Savonrata muodostavat merkittävän matkustaja- ja tavaraliikenteen väylän Pohjois- ja Etelä-Suomen välille. Valtatietä 5 kehitetään osana valtakunnallista päätieverkkoa. Tien kehittämisessä kiinnitetään erityisesti huomiota liikenteen palvelutasoon, sujuvuuteen ja turvallisuuteen. Savon radan kehittäminen on otettava seuraavaksi valtakunnalliseksi ratakannkeeksi Pohjanmaan radan valmistumisen jälkeen: tavoitteena tuntuva raideliikenteen nopeustason nostaminen ja tavaraliikenteen akselipainojen korottaminen.

Valtatie 6 sekä Kontiomäki-Nurmes ratayhteys muodostavat kehittämiskäytävän Kainuusta Pohjois-Karjalan kautta Petroskoin ja Pietarin alueille. Valtatietä 6 kehitetään matkailuliikenneväylänä. Kontiomäki-Nurmes radan kehittämisessä alkuvaiheen painopiste on radan perusparannuksessa ja tavaraliikenteen edellytysten parantamisessa. Samalla mahdollistetaan henkilöliikenteen käynnistäminen rataosalla. Kantatie 75 on Kuhmon alueen elinkeinoelämän kuljetusten kannalta tärkeä Kainuun ja Pohjois-Karjalan ym. välinen tieyhteys. Tien parantaminen Kuhmosta Nurmeksen rajalle on liikenneturvallisuuden ja liikenteen palvelutason parantamisen kannalta tarpeellista.

Koillismaan, Lapin ja mahdollisten Jäämeriyhteyksien kehittäminen:

Kainuun ja Itä-Suomen merkittävimpiä yhteyksiä Koillismaalle ja Lappiin ovat valtatie 5 ja kantatie 78. Ne toimivat vaihtoehtoisina liikenneväylinä suurelle osalle Etelä- Suomen ja Lapin välistä liikennettä. Näiden tieyhteyksien liikenteen palvelutasosta ja liikenneturvallisuudesta huolehditaan ja niitä kehitetään osana valtakunnallista päätieverkkoa. Kontiomäki-Pesiökylä-Taivalkoski rataa (ns. Koillisrata) kunnossapidetään ja kehitetään osana mahdollisia uusia jäämeriyhteyksiä ja elinkeinoelämän kannalta tärkeää kansallista rataverkkoa. Pitkän ajan tavoitteena on mahdollistaa koillisrataa jatkaen Savon radan suora kytkeytyminen Lapin kautta Jäämerelle suunniteltuihin ratayhteyksiin.

Pohjoisen ulottuvuuden liikenne- ja logistiikkakumppanuuden tavoite on vauhdittaa pohjoisiin kuljetusväyliin liittyviä projekteja ja toimia keskustelufoorumina Itämeren alueen ja Pohjois-Euroopan liikennekysymyksissä. Barentsin alueellisessa yhteistyössä on eräänä painopisteenä Barentsin alueen saavutettavuuden ja liikenneyhteyksien kehittäminen.

Rajajälitysliikenteen ja Venäjän yhteyksien parantaminen

Rajaliikenneyhteyksiä kehitetään liikennetarpeen edellyttämällä tavalla ja varaudutaan mahdollisen viisumivapauden aiheuttamiin liikennevaikutuksiin.

Kontiomäki – Vartius ratayhteys on ainoa Pohjois- Suomen ja Venäjän välinen kansainvälinen raideliikenteen yhteys. Vartiuksen rajanylityspaikan liikenteen kehittämisessä on suuria potentiaaleja, joiden toteutuminen avaa suuria taloudellisia mahdollisuuksia logististen palvelujen tarjonnalle ja koko Pohjois-Suomen elinkeinoelämän kehittämiselle. Tavarakuljetusten monipuolisuutta pyritään lisäämään vaikuttamalla asiaa koskeviin kansainvälisiin sopimuksiin ja kehittämällä tarvittavaa infrastruktuuria.

Kontiomäki – logistiikan solmualueen kehittäminen:

Kontiomäki sijaitsee useiden raide- ja tieliikenneyhteyksien solmukohdassa, joka avaa merkittäviä mahdollisuuksia Kontiomäen logistisen aseman hyödyntämiseksi. Kontiomäkeä kehitetään osana kansallista rautatieliikenteen terminaaliverkkoa ja kansainvälisen tavaraliikenteen logistiikkakeskuksena.

Tietoliikenteellisen aseman hyödyntäminen:

Suomen ja Kainuun hyvää strategista sijaintia tulee hyödyntää ja vaikuttaa siihen, että internetliikenteen Suomen neljäs välityspiste saadaan Kajaaniin, jolloin pohjois-eteläsuuntaiset yhteydet kulkevat Suomessa sekä läntistä että itäistä reittiä. Kainuusta (Renforsin Ranta) yhteydet ovat hyvät kolmeen ilmansuuntaan ja pohjoisen merialueen kautta rakennetaan tulevaisuudessa kaapeliyhteys Aasiaan.

Kainuun sisäiset laajakaistayhteydet:

Kainuun alueen nopeat laajakaistayhteydet tulee olla kattavasti toteutettuina vuoteen 2020 mennessä niin, että kaikkiin talouksiin ja osa-aika-asuttaviin loma-asuntoihin on mahdollista saada valokuituyhteys kuitu kotiin –periaatteella kohtuullisin kustannuksin. Kaikilla tietoliikenneyhteyksiä tarvitsevilla yrityksillä on kuituyhteys käytettävissään. Suuri osa julkisista palveluista on käytettävissä ajasta ja paikasta riippumatta. Langattomat verkot täydentävät ja mahdollistavat mobiilipalvelujen käytön lähes koko Kainuun alueella.

Kansainväliset ja ylimaakunnalliset vyöhykkeet:

Kainuu osallistuu aktiivisesti kansainvälisten kehittämisvyöhykkeiden edistämiseen maakuntien välisenä ja kansainvälisenä yhteistyönä. Barents Link -kehittämisvyöhyke ja -liikennekäytävä kuuluu osana EU:n Northern Axis liikennekäytävään. Se on Oulusta Kainuun ja Vienan Karjalan kautta Arkangelin ja Komin alueelle ulottuva kansainvälinen kehittämisvyöhyke. Tavoitteena on itä-länsisuuntaisen kansainvälisen saavutettavuuden parantaminen ja lisääntyvä vuorovaikutus Kainuun ja eri alueiden välillä.

Oulu-Kainuu -kehittämisvyöhyke (OuKa) käsittää Oulun ja Kajaanin lisäksi Oulujokilaakson kunnat Pohjois-Pohjanmaalta sekä Vaalan, Paltamon, Ristijärven, Sotkamon ja Kuhmon Kainuusta. Sen kehittämisessä painopistealueita ovat osaamisen kerryttäminen ja yhteistoiminnan, toimintaympäristöjen sekä liikenneyhteyksien kehittäminen. Tärkeitä kehitettäviä liikenneyhteyksiä ovat alueen raideliikenne sekä tieliikenneyhteydet Oulusta Kajaaniin sekä itärajalta Kuhmoon ja Vartiuksen raja-asemalle.

Kainuuseen suuntautuvien maantie- ja ratayhteyksien suunnittelussa ja kehittämisessä tehdään ylimaakunnallista yhteistyötä Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntien kanssa.

Kuva 13. Pohjois-Suomen kansainväliset liikennekäytävät (Lähde: Pohjois-Suomen kansainväliset liikennekäytävät -raportti, Pohjois-Pohjanmaan liitto 2009).

Hyvä ympäristö ekotehokkaassa Kainuussa

Tavoitetila 2035:

Vuonna 2035 Kainuu on maakunta, jossa asuminen ja työ perustuvat kestäväälle ja ekotehokkaalle luonnonvarojen ja uusiutuvan energian käytölle. Luonnon monimuotoisuutta ylläpidetään; pysyviä haitallisia ympäristövaikutuksia ei aiheuteta. Ympäristövastuullisuudella ja energiategohokkaalla toiminnalla hillitään ilmastonmuutosta.

Kainuun on valtakunnallisesti merkittävä hiilinielu, joka kantaa aktiivisesti ilmastovastuunsa.

Hyvä ympäristö ja elinvoimainen Kainuu pyritään saavuttamaan kolmen keskeisen asiakokonaisuuden kautta, jotka ovat:

- monimuotoisuus
- ekotehokkuus ja ympäristövastuullisuus
- ympäristötietoisuus

Luonnonvarojen kestävä käyttö ja kestävä matkailu ovat keskeisiä maakunnan ekotehokkuudessa ja ympäristövastuullisuudessa. Kainuu on ekotehokas ja energiaomavarainen maakunta, joka on valtakunnallisella tasolla edelläkävijä paikallisen uusiutuvan energian käytössä, ekotehokkaiden ratkaisujen hyödyntäjänä hiilineutraalissa rakentamisessa ja jätteiden hyötykäytössä.

<p>Mitä erityisesti tavoittelemme?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Positiivista ja ennakkoluulotonta otetta eri toimintojen integroinnissa keskenään • Viihtyisiä ja toimivia rakennuspaikkoja • Puurakentamisen suosimista kerrostalo- ja julkisessa rakentamisessa • Energiaomavaraisuutta (liikenteen polttoaineita lukuun ottamatta) ja uusiutuvan energian mahdollisimman laajaa käyttöä • Taajamien sisäisen infrastruktuurin kustannus- tehokkaampaa käyttöä • Liikenteen matkaketjujen sujuvuutta ja saavutettavuuden paranemista • Kainuun kattavaa tietoliikenteellistä saavutettavuutta 	<p>Mitä erityisesti pyrimme torjumaan?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kainuun ulkoisten yhteyksien toimivuuden heikentymistä ja/tai liikenneyhteyksien loppumista • Tuontien energian käyttöä • Kasvihuonekaasujen päästöjä 	<p>Mitä tulee tehdä toisin kuin tähän asti?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Asumisympäristöjen laatuun (vetovoimaisuus) kiinnitettävä erityistä huomiota: tarjottava useita eri asumis-vaihtoehtoja • Palvelujen saavutettavuutta tulee optimoida kaikki palvelut huomioiden; ei toisistaan irrallisina • Paikallisten tarpeiden ja olosuhteiden parempi huomioon ottaminen rakentamisen ohjauksessa (joustavuus) • Alueen tarpeiden ja olosuhteiden parempi huomioon ottaminen liikennepalvelujen järjestämisessä (laaja alue, pitkät etäisyydet, vähäiset liikennevirrat)
---	---	---

4.3. Hyvinvoiva Kainuu

Tavoitetila 2035:

Kainuulaisten hyvinvointi ja turvallisuus on kohonnut koko Suomen tasolle.

Tavoitteet

Aluekehittämisen tehtävä on parantaa alueellaan edellytyksiä ihmisten kokemalle henkiselle ja fyysiselle hyvinvoinnille. Usko tulevaisuuteen, myönteinen asenne, kannustava ote sekä alueellinen identiteetti ovat hyvinvoinnin rakentamisen perustana.

Lähtökohtana tavoitteiden asettamiselle pidetään Työ- ja hyvinvoinnin laitoksen vuoden 2013 julkaisemia tilastoja (THL 2013), joiden mukaan vuonna 2009 suomalaisista 65 prosenttia koki elämänlaatunsa keskimäärin hyväksi mutta kainuulaisista näin koki vain 50 prosenttia. Suurimmat erot suomalaisten ja kainuulaisten hyvinvoinnissa kainuulaisten tappioksi olivat aineellisessa hyvinvoinnissa (työssä ja toimeentulossa, toimintakyvyssä ja fyysisessä terveydessä), sosiaalisessa hyvinvoinnissa (sosiaalisissa suhteissa ja osallisuudessa) sekä henkisessä hyvinvoinnissa (henkisessä terveydessä ja koetussa hyvinvoinnissa).

Erot suomalaisten ja kainuulaisten hyvinvoinnissa ovat hälyttävän isoja. Tilanteen kääntäminen parempaan suuntaan vaatii kehittämistoimia eri hyvinvoinnin perustekijöiden ja niihin olennaisesti vaikuttavilla osa-alueilla. Terveyden edistäminen (ennaltaehkäisevät toimet) on strateginen kysymys maakunnan väestön toimintakyvyn ja palvelujen rahoituksen näkökulmista ja siten samalla laaja yhteistyökysymys.

Erityisen kehittämisen kohteet:

Kainuu-ohjelman päätavoitteen, hyvinvoivat kainuulaiset ja yllämainitun hyvinvoinnin tavoitetilän 2035, saavuttaminen edellyttävät strategiaa, joka kattaa kolme laajaa tehtäväaluetta.

Ensimmäinen niistä on työllisyyden ja toimeentulon parantaminen. Se sisältää elinkeinoelämän menestymisen (kasvuun ja kansainvälistymiseen kannustava innovaatioympäristön, yritysten ja julkisen sektorin uudistumiskyvyn), toimivat työmarkkinat ja osaavan työvoiman saatavuuden varmistamisen (nuorisotakuun kautta, kehitetään maahanmuuttoa työmarkkinoiden tarpeisiin jne.) sekä rakenteellisen työttömyyden alentamisen kumppanuusyhteistyöllä (työttömyyden vähetessä jäljelle jää rakenteellinen työttömyys).

Toinen tehtäväalue on kainuulaisten terveyden ja toimintakyvyn parantaminen. Siihen kuuluvat ennaltaehkäisevän itsehoidon ja terveyttä ylläpitävien elämäntapojen nosto terveystakeeksi (siinä ihmisten tukeminen ja valmentaminen, investointiluonteiset toimet ennalta ehkäisevään toimintaan liikunnan ja kulttuurin sekä yhteisöllisen toiminnan harrastamiseksi, terveystarkkailun vähentäminen, hyvän sisäilman varmistamisen kautta, esteettömän asumisen ja ympäristön rakentaminen), työolojen parantaminen (henkinen, fyysinen), aikainen puuttuminen ja korjaavat toimet terveysongelmien kohdatessa (esim. päihdekäyttäytymisen katkaisu) sekä korkeatasoinen sairaanhoito ja kuntoutus.

Kolmanneksi laajaksi tehtäväalueeksi nousee kansalaisten yhteisöllisyyden vahvistaminen, osallisuuden ja asukkaiden aktiivisuuden nosto. Näitä tulee edistää alueen hallinnossa kuin myös ihmisten välisissä sosiaalisissa suhteissa niin työelämässä kuin vapaa-ajan palveluissakin. Hallinnossa tulee ottaa kansalaisten kuuleminen ja osallistaminen aktiiviseksi toiminnaksi (esim. asiakaslähtöinen palvelujen kehittäminen ja yhteissuunnittelu), kunta/maakuntastrategiat lähdetään laatimaan kyliltä ja kuntalaisista käsin sekä sähköiset välineet ja sosiaaliset mediat otetaan käyttöön vaikuttamismahdollisuuden kanavina.

Terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen vaatii laaja-alaista yhteistyötä kaikkien osa-alueiden kesken. Erityishuomion kohteena tulee olla lasten ja nuorten hyvinvointi. Pääosa hyvinvointia rakentavasta toiminnasta tapahtuu muualla kuin sosiaali- ja terveystoimialalla. Tärkeimpiä yhteistyökumppaneita sosiaali- ja terveydenhuollolle ovat kunnat, järjestöt, työnantajat ja itse alueen väestö. Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut järjestetään ja toteutetaan yhdessä kolmannen ja yksityisen sektorin kanssa koko maakunnan alueelle erilaisia toimintamalleja sekä toimintatapoja hyödyntäen, kokeilujen kautta vakiinnuttaen.

Ennaltaehkäisevä itsehoito ja terveyttä edistävät elämäntavat nostetaan terveystakeeksi. Hyvinvoinnista 60 prosenttia rakentuu elämäntapojen ja sosioekonomisen aseman perusteella. Kainuun hyvinvoinnin tulevaisuudelle asetettujen tavoitteiden saavuttaminen vaatii kansalaisten omavastuun kasvamista ja omatoimisuuden lisääntymistä, oman terveydentilan seuranta ja terveiden elämäntapojen noudattamista jo lapsuudesta lähtien. Siten sairastavuus pienenee ja palvelutarve vähenee. Julkinen sosiaali- ja terveydenhuolto tukee yhteistyössä eri toimijoiden kanssa kansalaisten vastuunkantoa ja omahoitoa. Ongelmien ilmetessä sosiaali- ja terveydenhuollosta vastaava taho tarjoaa korkeatasoisen sairaanhoidon ja kuntoutuspalvelut jo mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Oman terveyden arviointia ja omahoitoa, tietoa elämäntapojen muutoksesta sekä terveydenhuollon palveluita tarjotaan yhä enemmän sähköisten asiointipalvelujen kautta. Kansallisen tason terveyttä edistävä toiminta tukee maakunnan tavoitteita ja toiminnan onnistumista.

Sosiaali- ja terveydenhoitopalvelut järjestetään Kainuussa maakunnan laajuisesti, kokeillun Kainuun mallin, mukaisella tavalla. Uuteen palvelumalliin kuuluu etäpalvelujen lisääminen, erityisesti terveyttä edistävässä ja sairauksia ennalta ehkäisevässä toiminnassa. Yhä isompi osa terveydenhoitoon kuuluvista palveluista, mm. kotihoidossa, tuodaan asiakkaalle kotiin etäyhteyksien välityksellä. Videoyhteyksiä ja teknologiaa hyödynnetään yhä enemmän. Kotona mahdollisimman pitkään ja omatoimisesti asumisen tavoite edellyttää mittavia muutoksia niin palvelujen kuin myös asuntojen ja rakennetun ympäristönkin esteettömyyden suhteen. Myös palvelujen tulee olla riittävän lähellä tai tavalla tai toisella saavutettavissa.

Julkisia palveluja tulee edelleen olla kuntien taajamissa /alueen asutuskeskuksissa saatavilla, niiden olemassa olo vaikuttaa samalla myös yksityisten palvelujen sijoittumiseen ja saatavuuteen. Palvelutarpeisiin vastaaminen kysynnän mukaan jo ennakoivasti (esim. asukkaiden ikääntyminen, vapaa-ajanasumisen määrän kehitys) luo uusia tilaisuuksia monialaiselle yrittäjyydelle.

Mitä erityisesti tavoittelemme?	Mitä erityisesti pyrimme torjumaan?	Mitä tulee tehdä toisin kuin tähän asti?
<ul style="list-style-type: none"> • Työn kautta tulevaa toimeentuloa ja hyvinvointia • Terveyserojen kaventumista maakunnan alueiden kesken sekä kainuulaisten ja muun Suomen välillä • Asukkaiden aktiivisuutta ja suurempaa vastuunottoa omasta terveydentilasta. • Liikunnallisen elämäntavan edistämistä. • Kannustavan otteen tehokkuutta. • Yhteistyön tiivistymistä • Syrjäytymisen vähenemistä • Muuttotappion kääntämistä muuttovoitoksi. 	<ul style="list-style-type: none"> • Terveyserojen kasvua muuhun maahan verrattuna sekä alueittain Kainuussa • Eriarvoisuutta ja syrjäytymistä • Keskinäistä epätervettä kilpailua • Hyvinvointipalvelujen viemistä kauas ihmisistä • Luottamuksen, uskon ja toivon menetystä 	<ul style="list-style-type: none"> • Määritellään sosiaali- ja terveydenhoitopalvelut ja niiden kriteerit • Arvioidaan ennalta ehkäisevän ja terveyttä edistävän työn vaikutuksia ja arvioidaan sitä kautta tulevaisuudessa säästyvät kustannukset • Uudistetaan palveluprosesseja ja sähköistetään ne asiakaslähtöisiksi. • Huomioidaan asiakaskunnan muuttuminen ja asiakaskäyttäytymisen muutokset. • Sähköisen hyvinvointikertomuksen käyttöönotto ja hyödyntäminen • Lisätään osa-aikatyön ja etätyön tekemisen mahdollisuuksia, joka pidentää työuria, loisi sosiaalista hyvinvointia, ylläpitäisi työ- ja toimintakykyä

4.4. Yhdessä olemme enemmän!

Tavoitetila 2035:

Kainuulaiset osallistuvat aktiivisesti yhteiskunnalliseen suunnitteluun, päätöksentekoon ja oman elinympäristönsä kehittämiseen. Hallinto on avointa ja se kuulee ja kuuntelee paikallisia asukkaita. Kainuun toimijoiden välinen yhteistyö on tuloksellista ja luottamus vahvistuu.

Maakunta on kansainvälisesti verkottunut ja tekee tuloksellista yhteistyötä Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntien kanssa. Venäjä-yhteistyö on luonut Kainuuseen mittavasti uusia yrityksiä, työpaikkoja ja matkailijavirtaa. Aktiivinen maahanmuuttopolitiikka ja monikulttuurisuuden vahvistaminen ovat keskeinen osa Kainuun kehittämistä.

Tavoitteet

Uudistumiskyky, yhteistyö ja yhteisöllisyys

Ratkaisevan tärkeää Kainuu kehittämisessä on alueen ja sen toimijoiden uudistumiskyky ja yhteistyö alueen sisällä, kansallisesti ja kansainvälisesti. Erytystä huomiota kiinnitetään alueen kehittäjäverkostojen, yhteistyön sekä kehittämis- ja innovaatioprosessien toimivuuteen sekä toimintaympäristön muutosten edellyttämään nopeaan ja ennakoivaan reagointiin. Kyky innovoida ja uudistua perustuu monialaiseen huippuosaamiseen ja korkeaan sosiaaliseen pääomaan, jonka keskeisiä ulottuvuuksia ovat alueen toimijoiden välinen luottamus ja sujuva yhteistyö. Sosiaalinen pääoma näkyy myös elämän laatua parantavana alueen asukkaiden yhteisöllisyyden kokemuksena ja kiintymisenä kotiseutuun.

Yhteiskunnallinen syrjäytyminen, johon usein liittyy työttömyys tai työmarkkinoiden ulkopuolelle jääminen, rapauttaa alueen yhteisöllisyyttä ja sosiaalista pääomaa. Syrjäytynyt nuori tulee yhteiskunnalle kalliiksi. Nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseen kohdistetaan erityisiä toimia. Nämä toimet ovat kannattava sijoitus tulevaisuuteen. Otetaan käyttöön kainuulainen nuorisotakuu, jossa taataan opiskelupaikka maakunnasta jokaisella peruskoulunsa päättäneelle nuorelle ja jossa erityisin toimin, oppilaitosten ja työnantajien yhteistyöllä ammatillisista oppilaitoksista valmistuneille etsitään työpaikka.

Asukkaiden osallisuus ja aktiivisuus

Kainuussa tuetaan paikallista aloitteellisuutta ja luodaan mahdollisuuksia osallistua oman kylän, kaupunginosan, kunnan, seutukunnan, maakunnan tai muun lähiyhteisön kehittämiseen. Paikallisella aloitteellisuudella ja osallisuudella tarkoitetaan asukkaiden aktiivista osallistumista alueensa toimintojen, elinolojen ja elinkeinojen kehittämiseen. Asukkaiden aktiivisuus näyttäytyy osallistumisena edustuksellisiin vaaleihin, yhteiskunnalliseen suunnitteluun, vaikuttamisena tietoisilla valinnoilla kuluttajina sekä vaikuttamisena kansalaistoiminnan kautta.

Kainuussa luodaan menettelytavat ja toimintakulttuurit, joiden mukaisesti kansalaisia kannustetaan osallistumaan, luodaan osallistumiselle foorumit ja ennen kaikkea huomioidaan kansalaisten esittämät näkemykset suunnittelussa, päätöksenteossa ja esimerkiksi palvelujen kehittämisessä. Kansalaisten osallisuutta ja aktiivisuutta nostetaan asukkaiden positiivisilla kokemuksilla siitä, että heitä on kuultu ja heidän esittämänsä näkemykset on huomioitu tehdyissä ratkaisuisa. Vaikutusmahdollisuuksien ja onnistumisten myötä myös alueellinen identiteetti vahvistuu.

Järjestöt ovat merkittäviä kansalaisnäkökulmia edustavia toimijoita. Niille annetaan merkittävä rooli sekä palvelujen tuotannossa että paikallisen demokratian ratkaisuisa. Palvelujen tuottamisen tapoja laajennetaan ennakkoluulottomasti niin, että julkisen sektorin lisäksi myös yhdistykset, osuuskunnat ja yritykset tuottavat enenevässä määrin palveluja. Kainuussa tuetaan paikallisia kumppanuuksia, joissa asukkaat, järjestöt ja julkinen sektori tekevät yhteistyötä palvelujen tuotannossa. Tällä tavalla Kainuu

vastaa julkisen talouden resurssiniukkuuden aiheuttamiin ongelmiin palvelujen tuotannossa ja edistää paikallisen yritystoiminnan kehittämistä ja työpaikkojen syntyä.

Nuoret ovat Kainuun tulevaisuus. Peruskoulun oppisisällöissä kiinnitetään erityistä huomiota siihen, että opetus kannustaa Kainuun nuoria asukkaita kasvamaan aktiivisiksi kansalaisiksi. Nuorten yrittäjyyteen, osaamisen ja osallistumismahdollisuuksien parantamiseen kohdistuvin panostuksin voidaan Kainuussa kasvattaa vahvemman tulevaisuususkon omaavat ja maakunnan tulevaisuuden ja positiivisen imagon rakentavat nuoret kainuulaiset. Tavoitteena on, että yhä useammalla nuorella on halua ja osaamista yrittäjyyteen.

Kaikkia väestöryhmiä, mutta erityisesti nuoria, tuetaan ja kannustetaan aktiiviseen osallistumiseen ja kansalaisuuteen. Kaikkien ikäryhmien tietoyhteiskuntavalmiuksia kehittämällä vahvistetaan kansalaisten osallisuutta. Erityishuomio kiinnitetään ikääntyvien digitaalisen syrjäytymisen ehkäisyyn aikuiskoulutuksen avulla.

Maakunnan ohjelmallisen kehittämisen arkkitehtuuria terävöitetään. Kansalaisten näkemysten huomioiminen suunnitelmissa ja ohjelmissa varmistetaan.

Kainuu rohkean uudistamisen ja innovoinnin maakunta

Kainuuta kehitetään monikeskuksisena alueena. Kainuun 2000-luvun alun kuntakeskuksia kehitetään alueellisina palvelujen, elinkeinotoiminnan ja hallinnon keskuksina. Kainuun harvan asutuksen ja pitkien etäisyyksien vuoksi maakunnasta tehdään valtakunnallisesti ja kansainvälisesti merkittävä hajautettujen ratkaisujen kehittämissympäristö. Hajautettuja ratkaisuja ja kestäviä maaseutuinnovaatioita kehitetään palvelujen tuotannossa sekä kansalaisten osallisuuden ja demokratian vahvistamisessa laajalla julkisen sektorin, yhdistysten, tutkimuslaitosten, kansalaisten ja yritysten yhteistyöllä.

Kansalaisten osallisuus ja vaikutusmahdollisuudet turvataan myös mahdollisten kuntaliitosten oloissa. Kainuu toimii edelläkävijänä koko maassa uusien lähidemokratiamallien kehittämisessä. Kehitetään paikallisen tason lähidemokratiayksiköitä, joille muotoillaan selkeä rooli ja todellista päätösvaltaa. Kainuussa pilotoidaan hallinnon toimintamalleja, joita levitetään käyttöön koko maassa ja vakiinnutetaan Kainuuseen pysyviksi toimintamalleiksi. Kainuun hallinnollisten pilottien tulokset huomioidaan lainsäädännössä.

Asukkaiden näkökulmasta palvelujen tarjonta ja laatu säilyvät ennallaan tai kehittyvät, vaikka palvelujen tuottamisen tavat muuttuvat olosuhteiden muuttuessa. Palvelujen kehittämisessä ja tarjonnassa huomioidaan eri ikäisten ja erilaisilla alueilla (maaseutualueilla, taajamissa ja keskuksissa) asuvien erityistarpeet pyrkien eri ryhmien tasa-arvoiseen kohteluun.

Erityiset kehittämisen kohteet

Alueellinen yhteistyö

Pohjoista yhteistyötä määrittävät pohjoisen, harvaan asutun alueen kehittämisen strategiat, joissa Kainuu on aktiivinen toimija. Naapurimaakunnat ovat Kainuun yrityksille, tutkimus- ja oppilaitoksille sekä julkisen sektorin organisaatioille luonteva yhteistyökumppani.

Kainuu on tiivistä mukana Itä- ja Pohjois-Suomi -yhteistyössä, jonka keskeisiä toimintamuotoja ovat EU:n rakennerahasto-ohjelmat, Itä- ja Pohjois-Suomen yhteiset kehittämisen teemat ja hankkeet sekä Itä- ja Pohjois-Suomen yhteinen EU-toimisto.

Kainuulaiset julkisen sektorin organisaatiot, kuten kunnat, kuntayhtymät, valtionvirastot sekä korkeakoulut, tekevät tiivistä yhteistyötä keskenään ja muiden alueiden organisaatioiden kanssa.

Oleennaista tässä yhteistyössä on, että se tuo lisäarvoa Kainuun kehittämiseen ja että kainuulaisten organisaatioiden toiminta on alueella asetettujen tavoitteiden mukaista.

Tavoitehakuista kansainvälistymistä

Kainuun kansainvälisen yhteistyön pääsuuntia ovat Venäjä-yhteistyö, EU:n jäsenvaltioiden kanssa tehtävä yhteistyö sekä Barentsin alueen piirissä tapahtuva arktinen yhteistyö. Kainuun maakunnallista kompetenssia nostavat kansainvälisen toiminnan painopisteet ovat: 1. yksilötason kansainvälisyysvalmiuksien kehittäminen, 2. yritysten kansainvälistymisen edistäminen (markkinointi ja kilpailukykyiset tuotteet) 3. tukitoimintojen ja -organisaatioiden kansainvälistäminen, 4. innovaatiojärjestelmän ja sen toimijoiden kansainvälistäminen, tuotekehitys, kansainvälinen asiantuntijavaihto, 5. alueellisen saavutettavuuden parantaminen ja toimintaympäristön kehittäminen sekä 6. monikulttuurisuus ja aktiivinen maahanmuuttopolitiikka.

Kainuun kansainvälistymisen tavoitteena ovat Kainuun kansainvälisen tunnettuuden lisääminen sekä maakunnan kaupan arvon kasvu, kainuulaisten toimijoiden kansainvälisen verkottumisen laajeneminen ja sitä kautta kansainvälisen kehittämisrahoituksen ja investointien saaminen maakuntaan. Kansainvälistymisen tavoitteena on myös kansalaisten suvaitsevaisuuden ja maahanmuuton lisääntyminen sekä vieraiden kielten ja kulttuurien osaamisen vahvistuminen. Kaupan arvon kasvuun kansainvälistymisen kautta liittyvät seuraavat tavoiteltavat kehityskulut: ulkomaalaisten matkailijoiden määrä Kainuussa kasvaa, kainuulaisten yritysten vienti ulkomaille lisääntyy, kainuulaiset yritykset laajentavat toimintaansa ulkomaille ja kansainväliset yritykset sijoittavat toimintojaan Kainuuseen sekä uusien kansainvälisesti toimivien yritysten määrä Kainuussa kasvaa.

Kainuulaiset toimijat toimivat aktiivisesti kansainvälisissä verkostoissa, verkottuvat kansainvälisiin huippuyksiköihin ja hakevat osaamista ja uusia toimintamalleja. Kainuussa toimivat yliopistot ja ammattikorkeakoulu houkuttelevat osaajia maakuntaan. Oppi- ja tutkimuslaitosten kansainväliset osaaaja- ja opiskelijavaihdot ovat keskeinen osa Kainuun kansainvälistymistä. Niiden kautta saadaan myös kansainvälistä työvoimaa kainuulaisiin yrityksiin sekä innovaatioita ja uusia yrityksiä.

Venäjä -yhteistyö

Lähialueen merkitys on ollut Kainuulle perinteisesti suuri niin kulttuurisesti, sosiaalisesti kuin taloudellisestikin. Venäjän positiivinen kehitys ja pitkät yhteistyösuhteet Kainuun ja Karjalan tasavallan välillä ovat lisänneet molemminpuolista tunnettuutta. Aktiivisella Venäjä-yhteistyöllä maakunnan aluetalouteen saadaan uutta kasvua ja liiketoimintaa. Kainuun kansainvälistymiskehityksessä keskeisessä osassa on venäläisten asiakasmäärien kasvu maakunnan ostokeskuksissa, palveluissa ja vapaa-ajan vietossa. Samoin osa Venäjä-yhteistyötä on yritysten lisääntyvä yhteistyö venäläisten kanssa, johon liittyen Kainuulaiset yritykset laajentavat toimintaansa Venäjälle ja kainuulaisten yritysten vienti Venäjälle kasvaa.

Kainuun Venäjä-yhteistyötä tulee oleellisesti muuttamaan arviolta 2010-luvulla voimaan tuleva viisumivapaus EU:n ja Venäjän välillä. Arvioiden mukaan matkailijamäärät kasvavat kolminkertaiseksi. Ostosmatkailu ja ihmisten välinen vuorovaikutus lisääntyvät. Myös Venäjän WTO -jäsenyys avaa kainuulaiselle yritystoiminnalle kasvavia mahdollisuuksia yhteistyöhön ja kaupalliseen toimintaan itärajan yli. Pohjoinen itä-länsi -liikenneväylä on nopeasti kehittyvä Pohjois-Amerikan, Euroopan, Kiinan ja Kaukoidän yhdistävä kuljetusväylä. Uusi yhteys avaa Kainuulle merkittävän aseman kansainvälisenä logistisena keskuksena.

Jotta Kainuu voi hyödyntää Venäjä-yhteistyön uudet mahdollisuudet, Kainuussa varaudutaan rajaliikenteen kasvuun, kehitetään Venäjä-yhteistyöhön liittyviä julkisia ja yksityisen palveluja sekä liiketoimintaosaamista, lisätään Venäjän kielen ja kulttuurin koulutusta. Vartiuksen rajan ylityspaikka on Kainuulle keskeinen Venäjä-liikenteen solmukohta. Vartiusta kehitetään älykkään ja sujuvan rajayhteistyön ja liikenteen alueena.

Monikulttuurisuus ja maahanmuuttajat

Monikulttuurisuus luo pohjaa elinkeinojen kehittymiselle ja tukee myönteistä mielikuvaa maakunnasta. Kansainvälistä nuorison yhteistoimintaa tuetaan tulevaisuuden voimavarana. Maahanmuuttajat ovat tuoneet Kainuuseen uusia yrittäjyyden muotoja, osaamista ja elinvoimaa. Aktiivinen ja onnistunut maahanmuuton lisääminen sekä maahanmuuttajien integroiminen ja kotouttaminen Kainuuseen ovat edellytys Kainuun väestötavoitteiden toteutumiselle. Kansainväliset asiantuntijat ja työvoima ovat myös jatkuvasti kasvava voimavara Kainuun elinkeinoelämälle.

Mitä erityisesti tavoittelemme?	Mitä erityisesti pyrimme torjumaan?	Mitä tulee tehdä toisin kuin tähän asti?
<ul style="list-style-type: none"> • Vahvaa sosiaalista pääomaa sekä nopeaa ennakoivaa uudistumiskykyä maakunnan kehittämisessä • Vahvaa maakunnan edunajamista • Aktiivisia, aloitteellisia ja osallistuvia asukkaita • Yhä useammalla nuorella on halua ja osaamista yrittäjyyteen. • Kansalaisten vaikuttamismahdollisuudet paranevat: otetaan uusia vaikuttavia lähidemokratian muotoja käyttöön • Kansalaisjärjestöt toimivat aktiivisesti kansalaistoiminnan tukiverkoston, työllistäjinä ja palvelujen tarjoajina. • Kainuu on kansainvälisesti verkottunut ja aktiivinen ja tekee tiivistä ja tuloksellista yhteistyötä Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntien kanssa • Aktiivinen työperäinen maahanmuutto ja monikulttuurisuuden vahvistaminen • Venäjä-yhteistyö laajentuu ja luo mittavasti uusia yrityksiä ja työpaikkoja Kainuuseen 	<ul style="list-style-type: none"> • Yhteiskunnallista syrjäytymistä ja erityisesti nuorten syrjäytymistä • Työttömyyttä sekä työikäisten ja -kykyisten työmarkkinoilta putoamista • Kuppikuntia, kyräilyä, ja pienten valtaklukkien läpinäkymätöntä vallan käyttöä • Suvaitsemattomuutta ja muukalaisvihaa • Sitä että Venäjän mahdollisuudet jäävät hyödyntämättä – Kainuu jää passiiviseksi sivustakatsojaksi kun muut alueet poimivat viisumivapauden ja WTO jäsenyyden hedelmät 	<ul style="list-style-type: none"> • Kainuun heikkoudet, kuten harva asutus ja ikääntyneiden suuri osuus väestöstä tulee kääntää innovaatiotoimintaa vauhdittaviksi ajureiksi • Tulee lisätä julkisen hallinnon eri sektoreiden, elinkeinotoiminnan eri alojen sekä kansalaisten ja järjestöjen yhdessä tekemisen mahdollisuuksia ja foorumeita • Kansalaiset pitää saada aiempaa aktiivisemmin osallistumaan suunnitteluun, valtiollisiin ja kunnallisiin vaaleihin, päätöksentekoon ja kehittämistoimintaan • Lähidemokratiaan on kehitettävä rohkeasti uusia toimintamalleja • Maahanmuuttajat pitää integroida entistä paremmin työelämään ja yhteiskuntaan • Suvaitsevaisuutta ja monikulttuurisuutta pitää vahvistaa • Entistä useamman nuoren syrjäytymiskierre pitää pystyä katkaisemaan • Tulee lisätä rohkeutta ja aktiivisuutta kansainvälisyyteen yritystoiminnassa, julkisella sektorilla sekä kansalaisjärjestöissä

4.5. Kainuu-kuva

Tavoitetila 2035:

Kainuu tunnetaan luonnonläheisenä ja vireänä maakuntana. Kainuu on hyvä työ- ja asuinmaakunta, yritysten sijaintipaikka, kiinnostava vapaa-ajanviettopaikka sekä matkailukohde.

Tavoitteet

Tavoitteena on päästä eroon vanhasta nälkämaa –mielikuvasta, joka jo nyt on nuoremmille ikäpolville tuntematon.

Kainuun vahvuuksia on ainutlaatuinen kainuulainen luonto. Luonto on antimeen yksi hyvinvoinnin lähteistä ja luonto sekä sen rikkauksia hyödynnetään elinkeinotoiminnassa monipuolisesti mutta kestäväällä tavalla, luonnon puhtautta varjellen. Kainuulainen maaseutu on alueen keskeinen vetovoimatekijä.

Maakunnan tulee erottua muista maakunnista omilla vahvuuksillaan, *kainuulaatuisuudellaan*, erityisellä kulttuuriperinnöllä ja kulttuuriosaamisellaan.

Kainuuta markkinoidaan ulkomailta osaamisen, hyvinvoinnin ja ympärivuotisen matkailun maakuntana. Arkisen työn ja näyttöjen kautta on osoitettu halutun ja ulospäin viestityn maakuntakuvan paikkansapitävyys. Maakuntaa tehdään tunnetuksi onnistumisten kautta, viestimällä aktiivisesti maakunnan isoista ja pienistä menestystarinoista.

Mitä erityisesti tavoittelemme?	Mitä erityisesti pyrimme torjumaan?	Mitä tulee tehdä toisin kuin tähän asti?
<ul style="list-style-type: none"> Erottumista muiden maakuntien joukosta omaleimaisuudellaan Hyvää mainetta 	<ul style="list-style-type: none"> Annetun kuvan ja todellisuuden ristiriitaa Mielikuvaa takapajulasta 	<ul style="list-style-type: none"> Maakunnan markkinoinnissa tunnistetaan tarkemmin kohderyhmät Onnistumisten esille nostamista aiempaa enemmän Teemme näkyvyyttä persoonallisilla menestystarinoillamme

5. Vaikutusten arviointi, osallisuus ja seuranta

Maakuntasuunnitelman **vaikutusten arviointi** on suunnitelman valmistelijan lakisääteinen tehtävä, jonka tavoitteena on varmistaa, että suunnitelman vaikutukset tulevat mahdollisimman kattavasti arvioiduksi ennen suunnitelman hyväksymistä.

Kainuussa toimii maakunnallinen suunnitelmien ja ohjelmien vaikutusten arvioinnin asiantuntijatyöryhmä (SOVA-työryhmä), joka on ohjannut vaikutusten arviointia ja tuonut oman asiantuntemuksensa arviointityöhön. Vaikutusten arviointi on ollut tiivis osa maakuntastrategian valmistelua. Maakuntasuunnitelman arviointia varten laadittiin osallistumis- ja arviointisuunnitelma, jossa määritettiin, kuinka arviointi ja osallisuus tullaan toteuttamaan. Kainuun SOVA-työryhmä arvioi strategiatyön tulevaisuusvaiheen skenaariot ja antoi oman palautteensa valmistelun tueksi.

Maakuntastrategian vastuvalmistelijat Kainuun liitossa arvioivat strategian teemakokonaisuudet ja SOVA-työryhmä käsitteli arvioinnin tulokset. Arvioinnin apuna käytettiin SOVA-työryhmän laatimaa vaikutusten arvioinnin tarkistuslistaa ja kyselypohjaa. Arvioinnin tulokset on pyritty huomioimaan laaditussa maakuntastrategiassa. Mahdolliset esille nousseet kielteiset vaikutukset on poistettu tai minimoitu. Toteutusvaiheessa Kainuun ennakointi- ja seurantaryhmä arvioi maakuntastrategian pitkän aikavälin tavoitteiden toteutumista.

Yleisöllä ja viranomaisilla on ollut mahdollisuus vaikuttaa ja antaa palautetta koko maakuntasuunnitelmaprosessin ajan valmisteluryhmien, Kainuun liiton verkkosivujen kyselyjen ja facebook-sivujen, neuvottelu- ja keskustelutilaisuuksien sekä lausunnotmenettelyn avulla. Maakuntasuunnitelman valmistelun aikana on järjestetty kuntakierros sekä useita maakunnallisia työpajoja ja kokouksia, joissa on käyty vuoropuhelua suunnitelman tavoitteista ja painopisteistä.

Merkittävät vaikutukset

Kainuun maakuntasuunnitelman 2035 vaikutusten arvioinnissa on pyritty arvioimaan suunnitelman merkittävät todennäköiset vaikutukset painopisteittäin ja kokonaisuuden osalta.

Teemakokonaisuuksien vaikutusten arviointi ja vaihtoehtotarkastelu on koottu maakuntastrategian tausta-aineistoon.

Seuraavaksi esitellään maakuntastrategian pitkän aikavälin arvioidut vaikutukset kokonaisuuden osalta sillä yleisellä tarkkuustasolla, jota suunnitelma edustaa. Maakuntastrategian pitkän aikavälin vaikutukset ovat pääasiassa välillisiä ja/tai kumuloituvia ja ne on mahdollista arvioida vain yleisellä tasolla.

Vaikutukset väestöön. Maakuntastrategian päätavoite on **hyvinvoivat kainuulaiset**. Tavoitteena on, että vuonna 2035 kainuulaisten hyvinvointi ja terveys on kohonnut muun Suomen tasolle ja väestön määrä kasvanut nykyisestä. Tavoitteissa nousee esille muun muassa muuttotappion kääntäminen muuttovoitoksi, kainuulaisten työllisyyden ja terveydentilan parantaminen, kansainvälinen yhteistyö (mkl. Venäjä yhteistyö) ja luontoon perustuvat toiminnot. Toteutuessaan maakuntastrategian tavoitteilla on pääasiassa myönteisiä vaikutuksia (sosiaalisia) väestöön. Toimeliaisuus, suvaitsevaisuus, moniarvoisuus sekä kestävä kehityksen kulttuuriset, sosiaaliset, taloudelliset ja ekologiset ulottuvuudet vahvistuvat. Positiivisen asenteen ja myönteisen kehityksen kierteen aikaan saaminen lisää maakunnasta ulos kantautuvien hyvien viestiä määrää ja lisäävät kiinnostusta maakuntaa kohtaan. Paluumuuttoa saadaan aikaan vain uusilla mielenkiintoisilla työpaikoilla, maineeltaan hyvillä työnantajilla sekä monipuolisella kulttuuri- ja harrastustarjonnalla. Toisaalta on huomioitava, että vaikutukset väestöön, väestön määrään ja ihmisten hyvinvointiin näkyvät vasta pitkällä aikaviiveellä ja niiden arviointiin liittyy monia epävarmuustekijöitä. Todennäköisesti osa toimista toteutuu halutulla tavalla ja osa ei, jolloin haetut vaikutukset jäävät liian pieniksi tai kokonaistulokseen ei yllätä. Tavoitteiden asettelussa on tehty strategisia valintoja, jolloin kehittämistoimenpiteiden piiriin eivät kaikki toimijat pääse.

Sukupuolivaikutusten arvioinnin näkökulmasta jatkossa on keskeistä kiinnittää huomiota Kainuun vanhusväestön naisvoittoiseen sukupuolirakenteeseen ja siihen, että Kainuu on pääasiassa harvaan asuttua maaseutua, jonka sukupuolirakenne uhkaa vääristyä tulevina vuosina. Naiset muuttavat muualle useammin kuin miehet, mikä vaikuttaa luonnolliseen väestön kasvuun. Erityisesti maakuntaohjelmassa ja sen toteutuksessa on tarpeen miettiä, tarvitaanko erilaisia toimenpiteitä miehille ja naisille, jotta halutut hyvinvointitavoitteet saavutetaan.

Vaikutukset luontoon. Maakuntastrategian tavoitteiden mukaan Kainuu on vuonna 2035 energiaomavarainen ja ilmastovastuullinen kestävä kehityksen maakunta. Tavoitteissa hyödynnetään olemassa olevaa yhdyskuntarakennetta ja rakennettua ympäristöä, edistetään maakunnan ulkoista ja sisäistä saavutettavuutta sekä pyritään lisäämään sähköisiä palveluja. Liikenteestä aiheutuvat päästöt pystytään minimoimaan eikä olemassa olevia rakenteita jää käyttämättä. Paikallisten uusiutuvien energialähteiden tuotanto ja käyttö vähentävät kasvihuonekaasupäästöjä ja muita haitallisia päästöjä. Ympäristövastuullisuus ja

ympäristötietoisuuden lisääminen edistävät luonnon monimuotoisuuden säilymistä sekä luonnonvarojen kestäväää käyttöä. Tehokkaat tietoliikenneyhteydet mahdollistavat uusien sähköisten palvelujen käyttämisen. Tavoitteiden toteuttamisessa on hyvä huomioida, että kaikilla ei välttämättä ole mahdollisuutta hyödyntää uusia sähköisiä palveluja (esim. osaamisen puute), jolloin joudutaan edelleen hakemaan palveluja keskuksista pitkienkin matkojen takaa.

Vaikutukset alue- ja yhdyskuntarakenteeseen. Maakuntastrategiassa on asetettu tavoitteeksi monikeskuksinen aluerakenne, jossa palvelut turvataan. Tavoitteiden toteutuessa alue- ja yhdyskuntarakenteen keskittävä kehitys hidastuu, mutta sitä ei voida kokonaan hillitä. Olemassa olevia rakenteita ja infrastruktuuria hyödynnetään, jolloin myös maaseudun autoitumista voidaan ehkäistä. Monikeskuksinen aluerakenne mahdollistaa maaseutuasumisen, mutta siitä huolimatta osa palveluista joudutaan hakemaan palvelukeskuksista. Vahvat kylät sekä liikkuvat ja sähköiset palvelut lisäävät maaseudun palvelutarjontaa ja voivat mahdollistaa uudella tavalla myös työnteon maaseudulla. Tavoitteiden toteutumisessa on tärkeää kiinnittää huomiota taajamien ja haja-asutusalueen vanhenevaan yhdyskuntatekniikan verkostoon ja liikenneverkon ylläpitoon vähenevien julkisten resurssien tulevaisuudessa.

Vaikutukset kulttuuriperintöön ja maisemaan. Koulutustason ja elinkeinojen kehittymisen sekä monipuolistumisen myötä alueen kulttuuriperintöä ja omaleimaista maisemaa osataan arvostaa enemmän. Niitä pidetään myös paremmassa kunnossa. Maisema ja kulttuuriperintö ovat alueen vetovoimatekijöitä, ne vaikuttavat yksilöiden identiteettiin ja niitä hyödynnetään ansaintamielessä niiden tilaa vaalien. Riskinä maisemalle ja kulttuuriperinnölle voivat olla joidenkin elinkeinoalojen massiiviset toimet luonnossa. Vain laajempi keskustelu luontoarvoista ja eri elinkeinojen yhteensovittamisesta ja kansalaisten mielipiteiden huomioon ottaminen voi toimia parhaana tapana luottamuksen synnyttämiseen eri osapuolten välille. Maisemanhoidossa vastuu siirtyy yhä enemmän kansalaisille julkisen toimijan sijasta, joka joutuu valitsemaan kohteensa tarkemmin tulevaisuudessa.

Vaikutukset talouteen. Maakuntastrategian keskeisenä tavoitteena on, että työllisyys ja toimeentulo parantuvat jatkuvasti kohti Suomen keskimääräistä tasoa. Tavoitteena on, että Kainuun aluetalouden arvonlisäys kasvaa nopeammin kuin muualla maassa keskimäärin, vientitulot kasvavat huomattavasti ja ulkopuolisia investointeja tulee maakuntaan. Kunta- ja valtiotalouden kustannustehokkuus lisääntyy ja tehtäviä valitaan. Onnistuessaan tavoitteiden toteutuminen vahvistaa maakunnan yritys- ja ammattirakennetta, mikä samalla vahvistaa aluetaloutta. Työllisyyden kohentuminen vaikuttaa myönteisesti sekä kotitalouksien että kuntien tuloihin. Parantunut kuntatalous varmistaa myös kuntapalvelujen saatavuuden tulevaisuudessa.

Yhteenveto. Kainuun maakuntastrategian negatiivisia vaikutuksia voidaan tunnistaa vähän, koska tavoitteet on pyritty asettamaan haitalliset vaikutukset minimoiden. Toisaalta maakuntastrategian pitkän aikavälin tavoitteiden toteutumiseen liittyy riskitekijöitä, kuten tulevaisuususkon puute tai keskinäinen kilpailu vähenevistä julkisista resursseista. Kehittämistyöhön täytyy ryhtyä ennakkoluulottomasti ja myönteisellä asenteella. Tavoitteet eivät toteudu ellei haluttuun tulevaisuuteen uskota ja edetä niihin päämäärätietoisesti.